

3 Konservatorn som chef:
Kriste Sibul
Lisa Nilsen

5 Min arbetsplats:
Färgarkeologen
Kerstin Lyckman

6 Case Study:
Konservering av
Poseidonbrunnen
Linda Denlert

12 Konferensrapport:
Samlingsforum
Kristin Halaas

16 Artikel:
Aldrig fucka upp
Idha Holmlund

20 Praktikrapport:
Höst på Horniman-
museet
Linnea Holmberg

23 Utbildning utomlands:
Cardiff University
Johanna Sandström

28 Artikel:
Tänka i tid
Gunilla Lagnesjö

31 Konferensrapport:
Textilförvaring
-Lösningar
och möjligheter
i svenska kyrkor
Heidi Åberg, Anne-Marie
Ryding, Lotti Benjaminson

35 Mötesrapport:
NKF-pappersmöte
i Uppsala
Lars Björdal

37 Ordföranden har ordet
Ulf Brunne

Redaktören har ordet

Realias framtid nu säkrad

Det är med stor glädje jag kan presentera en ny redaktör som tar över nästa år, nämligen Helena Grundberg MSc, målerikonserverator med inriktning färgundersökningar främst inom arkitekturbundet måleri. Vi kommer att arbeta på de två följande numren tillsammans innan hon tar över 2013, ett samarbete jag ser fram emot.

Fler förändringar är på gång på layoutsidan. Vivian Smits slutar som grafisk formgivare efter sju vackert komponerade nummer då hon blir tvåbarnsförälder i augusti. Jag kommer verkligen att sakna vårt samarbete eftersom Vivian kombinerar effektivitet och pragmatism med ett öga för vad som är snyggt. Helena Grundberg, den kommande redaktören, har varit aktiv och funnit en grafisk formgivare att fortsätta arbeta med, nämligen Annica Björklund, målerikonserverator med egen firma i Göteborg och deltidanställd på Ateljé Arkitekten i Skara. Precis som Vivian har Annica flera strängar på sin lyra och kan det här med grafisk formgivning. Vivian har lovat att lotsa Annica in i mall och profil. Annica tar över redan i nästa nummer.

Vi passar också på att tacka NKF-S nuvarande ordförande Ulf Brunne för att så troget har bidragit med sina reflexioner till alla nummer under sin ordförandeperiod. Vi hoppas att han kommer att bidra till Realia även i fortsättningen även om jobbet som rektor för Carl Malmstensskolan säkert fyller kalendern.

Ny studentredaktör

Realia har även fått napp på en studentredaktör, Billy Höök heter han och går andra året på konservatorsprogrammet i Göteborg. Ni som studerar i Göteborg, Mariestad eller Carl Malmsten, kontakta honom om ni har något ni vill ha med i Realia! billy.hook@gmail.com. Ta chansen, studenter, skriv!

Realia eller Meddelelser om konservering?

Det roliga har hänt att till detta nummer sändes två artiklar in som egentligen lämpar sig bättre för en tidskrift med "peer-review", det vill säga en granskning av innehållet på professionell nivå. Jag har i bägge fall rekommenderat författarna att sända sina alster till Meddelelser om konservering, vår egen förträffliga nordiska konserveringstidskrift med just denna granskning. Men om vi inte tillåter mer avancerade, vetenskapliga artiklar i Realia finns det risk att vi går miste om en del information. Jag vill därför föreslå er som har liknande artiklar på gång att sända Realia en populärare version av artikeln i fråga, där notapparaten inte är strikt nödvändig utan istället en kortare, mer journalistisk presentation av projektet eller forskningen i fråga. Då får vi det bästa av två saker, var sak på sin plats. Detta gjorde Idha Holmlund och vi kan i detta nummer läsa hennes fina artikel om misstag inom konservering.

Numret framför dig...

...är fullt av intressanta artiklar. Kerstin Lyckman presenterar sin arbetsplats, vi får träffa Kriste Sibul som är chef för bevarandeavdelningen på Nationalmuseum, Gunilla Lagnesjö ger oss en uppdatering av aktiviteterna på Riksantikvarieämbetet, vi har flera bra konferensrapporter (Samlingsforum, textilförvaring och papper) och dessutom ett par trevliga resebrev från studenter som prövar sina vingar utomlands, den ena som praktikant på Hornimanmuseet, den andra som konservatorsstudent på universitet i Cardiff.

ANSVARIG UTGIVARE

NKF-S
Nordiska Konservatorförbundet
Svenska Sektionen
IIC-Nordic Group
Box 3071, 103 61 Stockholm
Postgiro: 45 85 09-7
www.nkf-s.se

REDAKTION

REDAKTÖR
Lisa Nilsen

FORMGIVNING
Vivian Smits

STUDENTREDAKTÖR
Billy Höök

ARTIKLAR

Sänd ditt manus till oss via e-mail:
nkf.realia@gmail.com

Text, diagram, bilder och bildtexter skickas antingen som PDF-fil eller var för sig.

Texter skrivs i 12 pkt Times New Roman med enkelt radavstånd. Omfång: 1-2 A4. Bilder levereras digitala i JPG-format.

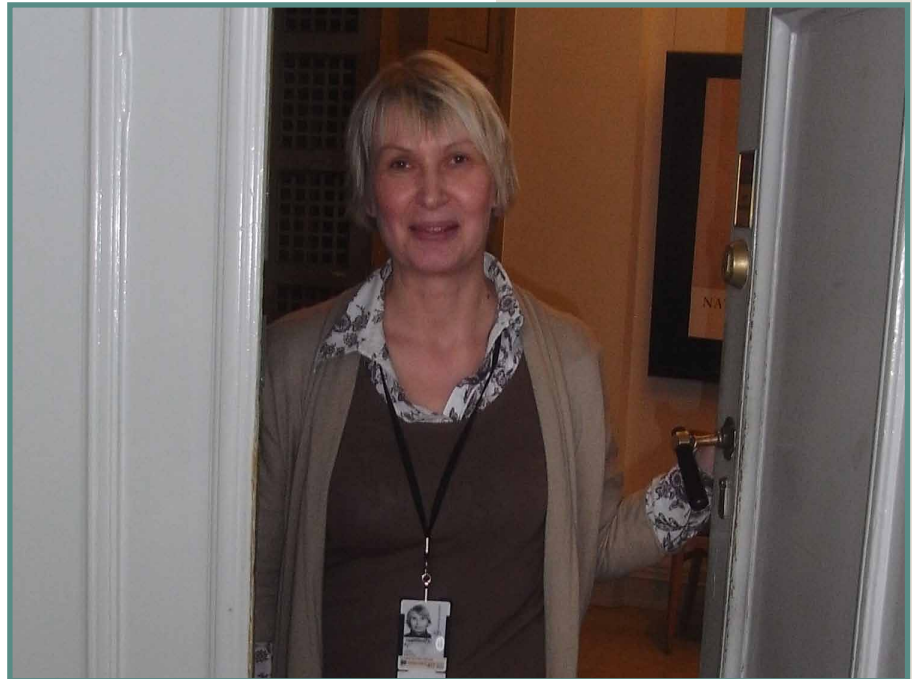
För annonsering kontakta redaktören på
nkf.realia@gmail.com

OMSLAGSBILD

Vy från Kerstin Lyckmans ateljé. Läs mer i *Min arbetsplats - Färgarkeologen*, på sida 5.

KONSERVATORN SOM CHEF

Nationalmuseum står inför stora utmaningar med flytt av sina samlingar och verksamhet inför en totalrenovering av museibygnaden. Samtidigt har en omorganisation ägt rum och Bevarandeavdelningen har skapats med en ny tjänst för en avdelningsledare. Vem är då den nya avdelningschefen för bevarande på Nationalmuseum? Realia tog chansen och bad om en intervju.

Bildtext: Kriste Sibul tar emot på Nationalmuseum.
Foto: Lisa Nilsen.

Det är en avdelningschef med hög arbetsbörda som tar emot Realias utsända. Kriste Sibul tillträdde sin post i januari 2011 och kom direkt in i det stora flyttprojektet – hela museet ska tömmas nästa år inför renoveringen som påbörjas 2014, alla föremål ska inventeras och registreras. Enligt planerna öppnar museet igen år 2016–2017 efter att ha byggts om och renoverats ”till en modern, miljöklassad och väl-fungerande museibygnad” enligt hemsidan. Ett gigantiskt logistikarbete präglar nu museet, samtidigt som arbetet ska fortgå som vanligt.

Från Tallinn till Blasieholmen

Kriste Sibul har sin kontorsingång direkt från utställningen, i princip bakom en tavla vilket kanske är passande. Medan jag plockar upp mina papper ursäktar hon sig och säger att hon bara behöver besvara ett e-brev som inte kan vänta, just nu är stressfaktorn hög på museet. Men jag klagar inte, hon har förberett sig väl för intervjun, läst gamla nummer av Realia och tagit fram fakta jag kan tänkas vara intresserad av.

Kriste Sibul kom till Sverige från Estland och konserveringscentret Kanut i Tallinn där hon ledde den dagliga verksamheten. Hon började som kemist, men kom in på konservering redan under andra året på sin kemistutbildning. Där och då bestämdes hennes vidare karriär och hon valde att fokusera på just konservering. Hon läste in en masters i konservering och har arbetat huvudsakligen med polykrom skulptur.

Namn

Kriste Sibul

Arbetsplats

Nationalmuseum

Utbildning

2005, MA, Conservation of Buildings and Art Works, Estonian Academy of Arts
1991, MSc, kemist, Tartu Universitetet, Estland

Arbetsplatser i urval

Conservation Centre Kanut, Nationalmuseum Stockholm

Motto

Festina lente
(latin: skynda långsamt)

Nationalmuseets hemsida:

www.nationalmuseum.se
Kanut Conservation Centre i Tallinn:
www.kanut.ee

Hur kom Kriste in på ledarskap? Det berodde på att Tannar Ruuben, dåvarande chef på konserveringscentret slutade och de ville ha en ersättare inifrån verksamheten. Kriste som då arbetade där sökte tjänsten i konkurrens med flera kollegor, fick den och stannade kvar i nästan tio år. När sedan tjänsten på Nationalmuseum lystes ut tyckte hon det var ett gyllene tillfälle till förändring. Det är inte vanligt att man lämnar en fast tjänst i Estland, jobben inom konservering växer inte på träd, den privata marknaden är liten och det blir lätt så att man stannar där man är. Det är därför svårt att inte beundra steget som innebar ett nytt land, nytt språk, ingen tjänstledighet som ges för att "pröva på" som vi ofta kan få här i Sverige, nej, man är tvungen att säga upp sig. Nu är hon chef för Bevarandeavdelningen med 32 personer (men de rekryterar när detta skrivs, fler papperskonserveratorer är på gång och Kriste betonar hur lyckosam situationen är för den chef som kan rekrytera) som väl måste vara en av de största arbetsplatserna för konservatorer i Sverige. Men inte bara konservatorer finns med i personalen, även magasinförvaltning, packning och fotoateljé ingår. Det kan tilläggas att Kriste inte bara kom till ett museum på gång att flytta – samtidigt inföll en stor omorganisation. Posten som chef för bevarandeavdelningen var helt ny. Nu sitter för första gången en person med konserveringsbakgrund med i ledningsgruppen för hela museet – Kriste rapporterar direkt till överintendenten (som på nationalmuseispråk betyder generaldirektören). Bevarandeavdelningen finns även representerad i renoveringsgruppen med två personer, varav en är konservator. Detta känns bra – vi är säkert många som känner till flyttprocesser och renoveringsprojekt där konservatorn kommit in ganska sent i processen och resultatet vad gäller vissa bevarandefrågor blivit därefter.

Forskning på Nationalmuseum

Med sin forskarbakgrund gläder Kriste sig å Nationalmuseums vägnar åt de forskningsprojekt som är på gång. De samarbetar med prestigefulla Getty Conservation Institute och danska Konservatorskolen i ljusfrågor, men ska också inleda samarbete med Riksantikvarieämbetet. Forskningsarbetet handlar bland annat om att tillgodogöra sig den nya teknologin med LED-belysning på bästa sätt. De arbetar också med microfading för att på sikt kunna bygga upp en ny policy för hur mycket ljus konstverk kan exponeras för i utställning och magasin. Forskare från Getty har också varit på Nationalmuseum där de har presenterat och diskuterat bevarandefrågor för personalen vid seminarium. I mars 2012 genomförde bevarandeavdelningen spektrofotometrisk undersökning av ett par akvareller av Carl Larsson och Anders Zorn, konstnärer vilkas konst är efterfrågad för utlån. Forskningen kopplas gärna till den påbjudna "gröna" agendan med bland annat energieffektivisering. Annars är det förebyggande arbetet alltid i fokus. Kriste berättar att de medvetet går från regler till sunt förnuft, det vill säga från absoluta gränsvärden till att istället jobba med "risk management". Det gäller att utgå från den situation de idag befinner sig i och sedan arbeta för förbättringar på alla sätt, inte minst vad gäller tillgänglighetsfrågor.

To speak or not to speak...

Vi har skrivit e-brev till varandra på svenska, men talat engelska under hela intervjun – Kriste känner sig fortfarande inte helt bekväm med att tala svenska även om jag hör att hon gör det med vakterna i utställningen när vi är på väg ut. Däremot kommer det svenska uttryck då och då: "löpande verksamhet" och "lite komplicerat" dyker upp under konversationen vilket kanske är symptomatiskt för den hektiska arbetssituationen. Hon läser och förstår bättre tycker hon, men tröskeln till att börja tala är hög. Alla möten hålls på svens-

--> ARTIKELN FORTSÄTTER PÅ SIDA 26

4

Färgarkeologen

Realia fortsätter sin serie Min arbetsplats. Denna gång bad vi Kerstin Lyckman presentera sin verksamhet. Här rapporterar hon om sin väg mot konservering, linolja och forskning från sitt företag på landsbygden i Västergötland.

Min arbetsplats är Färgarkeologen, stationerad på Gerskagården, en gård från sekelskiftet på Varaslätten. Tre timmar tar det med X2000 ifrån det Stockholm vilket jag som artonåring aldrig trodde att jag skulle överge. Jag bor, lever och verkar på en landsbygd som känns minst lika levande som Stockholm.

Hur hamnade jag här? Jo, det handlar om passion. Ja, inte döttrarnas passion för hästar, det var bara en detalj som gjorde att de gick med på att flytta. Inte heller om passion för rosor och kultivering av en köksträdgård, det gick bara av farten under tiden som döttrarna och deras far var ute på hästtävlingar och jag stod här i leråkern med gödselstacken bredvid. Nej min passion handlade från början om arkitektur och måleri.

I Målar-Eskils efterföljd

Så här i backspeglarna har dessa intressen förmodligen inte alls varit betydelselösa då jag för tjugo år sedan sökte mig till ett lärlingsjobb som restaureringsmålare hos en gammal målarmästare. Han tillverkade och målade med traditionella färger och jag bara måste få lära mig detta. Uppdragen med Målar-Eskil gav kontakter med konservatorer som Lennart Kristiansson, numera verksam i Härnösand, som tog sig tid att berätta om konservatorsyrket, om etiska ställningstaganden inom konserveringsmetodik kontra restaureringsmetodik, och jag var fast. Här fanns tanke, djup och kunskap!

Passionen bestod redan då av en obändig nyfikenhet på hur och med vad färg och måleri historiskt varit uppbyggd och bestått av. Konserveringsmetodiken gav mig verktyg att se dessa material i sitt sammanhang och att inse att historiska färgskikt inte bara är gamla och vackra likt museiföremål, utan också do-

Ateljé med utsikt. Foto: Kerstin Lyckman.

kument som berättar, i bästa fall oförfalskat. Kemin, materialkunskapen och mängder av möten med professionella blivande kollegor, ofta nog i historiska miljöer, är höjdpunkter från tiden på konservatorsutbildningen i Göteborg åren 1996–99. Mitt examensarbete, *Färgarkeologisk undersökning i byggnader*, blev som självaste efterrätten som också fick ge namn åt mitt företags namn, Färgarkeologen.

Specialisering på historiska oljefärger

Som det så ofta går med passionerade människor förlorade jag mig. Jag förlorade mig i studier av historiska recepturer av linolja och linoljafärg. Hur kommer det sig att tvärsnitten ser ut som de gör? Varför säger folk i byggbranschen att linoljafärg inte fungerar när den historiskt sett varit så framgångsrik? Varför sa alltid min gamla målarmästare att linoljan var mycket bättre förr? Vad beror det på? Tusen frågor pockade på svar, och jag blev doktorand på institutionen för Arkitekturhistoria på KTH.

Doktorandtiden innebar hårt arbete med forskningsmetodik, experimenterande med rekonstruktioner av traditionellt kokt linolja och givetvis avhandlingsarbetet. Min doktorsavhandling *Historiska oljefärger i arkitektur och restaurering* blev klar i december 2005. Jag var teknologie doktor, men knappast en erfaren konservator, tyckte jag själv, jag hade ju varken fäst färgflagor eller rengjort något måleri på årtal.

Däremot hade jag ägnat ganska mycket tid åt att åka runt och studera objekt där restaureringsmåleriet med linoljafärg på ett eller annat sätt gått på tok. Jag hade redan fått en del uppdrag att göra skadeutredningar och de uppdragen fortsatte att rulla in. I skadeutredningarna fick jag stor nytta av så väl forskningsmetodik, metoderna från färgarkeologisk undersökning och från mina kontaktnät med olika specialister, inte minst specialister inom kemisk analys.

Sergel, Tessin och rekonstruktion av lågblyhaltig linoljafernissa

Skadeutredningar leder ofta också till åtgärdsförslag, och ibland kan jag också få nytta av min erfarenhet av rekonstruerade historiska fernissor. Som till exempel när Johan Tobias Sergels lejonskulptur i sandsten,

Färgarkeologens kontor. Foto: Kerstin Lyckman.

Nybehandlade lejon på Arvfurstens palats (bilden används som bakgrundsbild i artikeln). Foto: Kerstin Lyckman.

Samma lejon i närbild. Här syns tydligt hur vattendropparna pärlar från underlaget. Foto: Kerstin Lyckman.

vilken kröner Utrikesdepartementets tak, absolut skulle målas med linoljefärg. Stenkonserverna avrådde, och själv var jag tveksam. Men det fanns inget backsteg här. Lejonen, som befunnit sig på Arvfurstens palats sedan 1780-talet var bemålade med oljefärg från begynnelsen, och skulle så förbli i framtiden, även om de i ett mellanspel stått utan färg.

Vi beslutade oss för att utföra linoljefärgsbehandling som enligt all sakkunskap torde vara den som bäst skulle skydda monumentet och som dessutom var så historiskt nära materialautentisk som skulle kunna vara möjlig med nuvarande lagstiftning och gällande regler. Rekonstruktionen utgick från Tessins beskrivningar av behandling av sandsten. Den innebar att linoljefernissa, linolja som under lång tid upphettats till ca 250°C med tillsatser av bly(II)oxid med påföljande lagring, upphettades återigen och applicerades som en grund. Därefter målades skulpturgruppen med tre skikt linoljefärg tillredd av samma bindemedel.

Då skulpturgruppen slutligen täcktes av fick jag i uppgift att dokumentera. Äntligen efter två års utredning, uttorkning, avsaltning och rengöring och målning skulle vi få se underverket utan byggnadsställningar. Det inte bara regnade, himlens portar öppnade sig bokstavligen. Men bilderna blev bra. Man kan riktigt se hur vattendropparna reser sig från sitt underlag. Jojo, tänker alla konservatorer som läser detta, hydrofobering, det vet vi ju hur det går. Och det är sant, det går inte bra om man lämnar detta utan åtgärder i tio eller tjugو år. För att eliminera den risken var vi noggranna med att skriva in rutinmässig besiktning årligen samt underhållsåtgärder vid behov. Tvåårsbesiktningen har nu passerat utan anmärkning, och det skall bli spännande att se inte bara hur materialet betar sig, utan också hur rutinerna utvecklas. Det kommer att vara avgörande med kontinuerligt underhåll i detta och många andra fall där linoljefärg används utvändigt.

En paus i arbetet – kaffepaus under kursen "Traditionella färger". Foto: Kerstin Lyckman.

Tillämpning av konserveringens och restaureringens metoder sida vid sida

Ett exempel från den nästan helt nedbrunna Älvestads kyrka i Östergötland visar hur arkeologisk metodik med rekonstruktion av historiskt material kan användas vid återuppbyggnad och omgestaltning. Här var det först fråga om att dokumentera kvarvarande färgskikt på två medeltida smidesdörrar. När detta gjorts önskade man att återanvända dörrarna i ommålat skick med ursprunglig färgsättning och färgmaterial. De historiska färgspår som fortfarande fanns kvar isolerades under en industri-alkyd som visuellt fick ersätta originalets ursprungliga stålgrå grund under en semitransparent lack av rödtjära, kokad enligt konstens regler med pottaska och kalk.

Det rymliga huset används som kurslokaler och innehåller dessutom många exempel på ytskikt målade med recept och metoder från kurserna. Foto: Kerstin Lyckman.

--> ARTIKELN FORTSÄTTER PÅ SIDA 11

Konservering av skulpturerna i Poseidonbrunnen

Centralt på Götaplatsen med hela Kungssportsavenyn för sina fötter tronar Carl Milles Poseidon. Uppstigen ur havet med fisk och snäcka i varsin hand blickar han ut över staden med ett snett leende. Sedan den 24 september 1931 har han observerat göteborgarna och själv blivit beskådad. "Vidrig" och "ful gubbe" var vanliga åsikter då. Idag är Poseidon ett med Göteborg och hans siluett en flitigt använd symbol för staden. Linda Denlert berättar här historien om dess konservering.

Poseidonbrunnen mäter 10 meter i diameter och är 7,5 meter hög. Centralt i brunnskalet står Poseidon. Han omges av sex mindre skulpturer som föreställer tritoner, najader och fiskar, vilka lekande tumlar runt vid hans fötter sprutandes vatten på varandra. Skulpturerna är gjutna i brons hos L Rasmussens broncestøberi i København. De är sannolikt sandgjutna och legeringen innehåller, enligt källuppgift 7 kilo tenn och 3 kilo zink på 100 kilo koppar. Flera gjutna delar bygger upp varje enskild skulptur. Utifrån synliga skarvar kan Poseidons delar räknas till minst 20 stycken. Sammanfogningen är tidsenlig och traditionell: Skruvning och falsning, vartefter skarvarna skickligt bearbetats för att inte synas. Undantaget är Poseidons huvud och vänstra arm som istället sammanfogats till kroppen med nitar. Monteringen skedde i samband med uppsättningen på Götaplatsen eftersom det enligt ett rykte inte gick att transportera Poseidon hel på tåget mellan Köpenhamn och Göteborg.

Poseidon med tjockt lager av järnkorrosion på ryggen. Foto: Linda Denlert.

Förändringar i patinan

Åttio år efter invigningen har ytorna blivit smutsiga och materialen börjat brytas ner. Särskilt allvarligt är konstanta läckage från brunnskaret som har urlakat och försvagat brunnens betongfundament. Efter påtryckningar från allmänheten fattade Park- och naturförvaltningen ett beslut om en omfattande restaurering. Studio Västsvensk Konservering i samarbete med Helena Strandberg enskild firma fick förtroendet att konservera skulpturerna. Arbetet utfördes under hösten 2011 av Linda Denlert och Helena Strandberg.

På tidiga fotografier av skulpturerna kunde vi se att bronzen hade en ljus och matt yta på en mörkare grund. Citatet "Milles grönmålade klossalbeläte" publicerat 1931 i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, låter oss veta att den ursprungliga patineringen var grön. Troligen bestod den av en mörkbrun grund med en ljusgrön patinering ovanpå. På fotografier tagna bara några år senare kunde vi se avvikelser: Det gröna har då delvis försvunnit och ljusa lodrätta rinningar har framträtt.

I media har det spekulerats kring Poseidons skiftande färger. Några menar att skulpturen blivit brunare med åren, andra att den skiftat till algrön. Från Poseidonbrunnens åtgärdshistorik vet vi att bruna missfärgningar tidigt uppträder på bronzen. I ett brev skriver Rasmussen till förvaltaren att den "rost" som uppkommit på statyn kan skuras bort med vatten och mjuk borste. Vid förundersökningen blev det uppenbart att den bruna missfärgningen har ackumulerats över tiden. Skulpturerna var fortfarande gröna men också betydligt mer rostbruna än bronskulpturer i allmänhet är. Det fann vi anmärkningsvärt.

Förundersökning

För att bättre förstå patinan så analyserades skulpturernas olika yt-skikt. Grön patina bestod främst av korrosionsprodukterna basisk kopparhydrosulfat (brochantit) och tennoxid. Även basisk kopparhydroxynitrat identifierades vilket förmodligen är en rest av den ursprungliga patineringen. De rostfärgade beläggningarna innehöll utöver nämnda korrosionsprodukter stora mängder av någon järnförening, troligen järnoxidhydroxid, vilket förklarar färgen.

Alla ytor som var fläckade av järnkorrosion hade en gemensam nämnare: Samtliga träffades av fontänens sprutande vatten. Ansvariga för brunnens vattenförsörjning kunde berätta att systemet är det ursprungliga med 80 år gamla gjutjärnsrör. Vattnet i brunnen hålls i rörelse via en cirkulationspump som är belägen cirka hundra meter bort. Systemet innebär en lång transportsträcka där vattnet hinner skölja med sig järnpartiklar. Eftersom vattnet inte filtreras finns det inget som hindrar partiklarna från att avsättas på skulpturerna.

Till vår glädje fanns det en grön patina under järnkorrosionen. Endast på några få mindre områden saknades den. Där fanns istället ett kopparoxidskikt (cuprit) eller ren brons. Provsrapningar med skalpell visade att järnkorrosionen satt hårt och den gröna patinan under var

ANALYS & METOD

Analys

Oorganiskt material har analyserats med:

- *Röntgendiffraktion (XRD)*; har utförts på Institutio-nen för Oorganisk miljö kemi, Chalmers Tekniska Högskola.
- *Svepelektronmikroskop (SEM-EDS)*; har utförts på Geovetenskap, Göteborgs Universitet.

Organiskt material har analyserats med:

- *Förbränningsanalys* och
- *mikroskopiering* av alg-prov; har utförts av SMHI i Göteborg

Torr-isblästring

Torr-is är frusen CO₂ i pelletsform. Metoden utvecklades i USA för rengöring av militärens flygplansmaskiner.

Rengöringen sker i tre steg.

1. *Mekanisk*: Isen träffar med hög hastighet vilket får ytan att spricka och lossna.
2. *Termisk*: När en varmare yta träffas av den kalla isen (-79 °C) blir den skör, spricker och lossnar.
3. *Sublimation*: Vid kollisionen med ytan sublimerar isen under volymutvidgning vilket effektivt lyfter bort smutsen.

mycket tunn och löst bunden. Att avlägsna järnet utan att skada den gröna patinan under föreföll vara svårt. Ytorna var dessutom omfattande vilket ställde krav på en rationell metod. Förhoppningarna att hitta rätt metod ökade efter att rengöringstester med torr-isblästring gav bra resultat. Mycket av järnkorrosionen kunde avlägsnas utan någon synlig åverkan på patinan under. Metoden är dessutom torr och lämnar inga rester av blästermedel eftersom isen sublimerar till gasform när den träffar ytan.

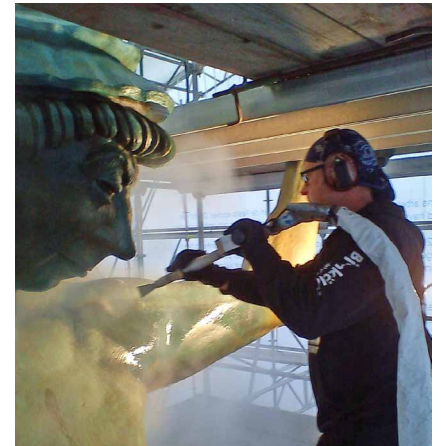
En besiktning med videoprob kunde konstatera att det inte fanns någon stödjande järnkonstruktion inuti Poseidon. Bronsskalet bär sig självt med en tillfredställande stabilitet. Det innebar att konserveringsåtgärderna kunde koncentreras till skulpturens ytor.

Konserveringen tog fart

Målsättningen var att ta fram den gröna patinan under smuts och järnkorrosion för att ge skulpturerna ett helhetsintryck som bättre stämmer överens med Milles ursprungliga intention. Projektet hade åtta veckor till förfogande med deadline i november. Vi arbetade under den regniga och kalla årstiden vilket ställde särskilda krav: Inför arbetet restes ett tält runt hela Poseidonbrunnen och med hjälp av infraröda värmare skapade vi ett behagligare klimat så att arbetet kunde löpa på utan stelnade fingrar. Parallellt med konserveringen utförde andra entreprenörer en förstärkning av betongplattan samt installation av ny el och nya vattenledningar.

Vi rengjorde inledningsvis skulpturerna med vatten som tillsatts någon droppe tensid och dagen efter påbörjade vi torr-isblästringen. Till en början var resultaten mycket blygsamma vilket fick oss att tvivla på metoden, men genom att tillföra ytan lösningsmedel innan blästringen ökade den rengörande effekten och resultaten förbättrades. Vid behov upprepades behandlingen flera gånger. Lösningsmedlet var främst etanol men goda resultat uppnåddes även med lacknafta. Efter sju dagars blästring hade metoden gjort sitt och vi övergick till att manuellt avlägsna kvarvarande järnkorrosion med skalpell. Arbetet var tidskrävande och dagarna började rinna ifrån oss. Högt belägna ytor som betraktas på håll bearbetades därför mer skissartat, till exempel Poseidons axlar, armar och rygg. Benen, fötterna och de sex mindre skulpturerna fick en mer noggrann bearbetning.

För att konsolidera och skydda skulpturens rengjorda patina behandlades ytorna med en blandning av mikrokristallina petroleumvaxer. Vi testade flera olika vaxer för att komma fram till en fungerande blandning som inte förändrade patinans färg eller gav ytorna en oönskad glans. Inför vaxningen torkade vi skulpturerna med gasolbrännare så att all fukt försvann. Vi förvärmde sedan ytorna med infraröd strålning eftersom vaxet då lättare kunde arbetas in i patinan. När lösningmedlet i vaxet hade avgått så polerade vi ytorna med mikrofiberdukar till önskad glans.

LÄSTIPS

Rapporter från förundersökningen finns att läsa på Studio Västsvensk Konserverings hemsida:

www.svk.com

Konserveringen genomfördes inom tidsramen men vissa moment krävde fler personer och vi fick förstärkning av kollegor från SVK. Trots all tid vi lade ner på att avlägsna den bruna järnkorrosionen så var det omöjligt att få bort allt. Den satt för hårt. Resultatet blev ändå lyckat. Skulpturerna ger ett grönare intryck och vaxet har fått deras former att framträda på ett fint sätt.

Jag tror att Carl Milles skulle vara nöjd.

Linda Denlert

metallkonservator

Studio Västsvensk Konservering

linda.denlert@vgregion.se

FORTSÄTTNING FRÅN MIN ARBETSPLATS, SIDA 7

Kanske tycker någon att rekonstruktioner inte är något att hålla på med. Men jag tycker mig ha lärt mig att när det gäller byggnader behöver konserveringens och restaureringens metoder tillämpas sida vid sida. Byggnadsdelar och element skall både utgöra historiska spår, men också fungera i väder och vind samt ha funktion för nutida användning. Metoderna väljs utifrån värderingar av respektive objekt, och förhoppningsvis kan vi låta metoderna berika varandra. I fallet med smidesdörrarna från Älvestad lyckades vi att bevara medeltida färgspår genom att använda en särskiljande inkapsling med industri-alkyden. Vårt tillägg kan således läsas i framtiden som ett sentida, trots att vi använt ursprungliga material.

Jag får ibland frågan om det inte är ensamt att jobba i ett enmansföretag på landsbygden. Men inte ens efter att jag för snart tre år sedan blev helt själv på gården har jag upplevt det ensamt. Varje arbetsdag här hemma innebär telefonkontakter med antingen kollegor eller klienter som vill få några tvärsnitt slipade och fotograferade, som vill ha något råd, någon som vill köpa min bok eller anmäla sig till en kurs.

Kursverksamheten här på gården bidrar givetvis också till att huset med jämna mellanrum blir fullt av liv. Konceptet är tvådagarskurser med övernattnin, där workshops blandas med materialkunskap, färgrecepturer och föredrag. Hittills erbjuds två olika kurser; Måla huset med traditionella färger är kursen för den som vill lära sig byggnadsmåleriets färgmaterial och metoder, och Temperakursen där vi tillverkar och provstryker med olika typer av tempera av ägg och kasein för både konst- och bruksmålnin.

Gården ger gott om utrymme för verksamheten, och jag älskar verkligen livet på landet. Köksträdgården där vattentunnan rymmer en näckros, våra härliga grannar, horisonten mot slätten och skogen där vi har våra kantarellgömmor och smultronställen, allt detta känns som paradiset på jorden. En sådan förmån, att få ha detta som arbetsplats!

Kerstin Lyckman

www.fargarkeologen.se

R EISEBREV FRA GÖTEBORG

Inte bara konservatorer verksamma i Sverige hade hörsammat kal-
lelsen till Samlingsforum på Världskulturmuseet i december. En grupp samlings-
förvaltare från Vestfold i Norge var också på plats. Realia frågade om de hade lust
att från sitt perspektiv skriva en konferensrapport. Det gjorde de och mer därtill
– Kristin Halaas rapporterar här om både Samlingsforum och de egna utmaning-
arna på hemmafronten.

Vi er en gjeng fra Avdeling for samlingsfor-
valtning i Vestfoldmuseene. Ca en gang i året
prøver vi å reise på en felles faglig tur, hvor alle
er med. Dette gjør vi for å heve kompetansen,
og for å ha det trivelig sammen i en setting som
er både faglig og sosial. De som var med på
denne turen var en konservator, to som jobber
i et fotobevaringsprosjekt, en fotograf, en som
har ansvar for logistikk og gjenstandsoverføring,
en som har ansvar for dokumentasjon, en sam-
lingsmedarbeider, en vaktmester/driftsansvarlig
og meg selv som er avdelingsleder. To deltids-
ansatte var ikke med på turen denne gangen.

Fullsatt lokal i Göteborg bägge dagarna. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Vi har til dels spesialiserte og forskjellige oppgaver, og de fleste kurs, seminarer og kon-
feranser er ofte bare aktuell for noen av oss, sjelden alle. Vår avdeling er en fellestjene-
ste; den fysiske og logistiske biten av samlingsforvaltningen er tatt ut av de kulturhistoriske
avdelingene og "sentralisert" hos oss. Selv om vi har forskjellige oppgaver, jobber vi alle
på forskjellige ledd i prosessen med overføring av fotoarkiver og gjenstandssamlinger fra
perifere lokale magasiner til fellesmagasiner. I denne prosessen går gjenstandene kort fortalt
gjennom følgende prosess: fremfinning, overføring, mottak, rengjøring, evt. frysing, doku-
mentasjon, tilstandsbedømming evt emballering og tilslutt magasinering. I den siste tiden har
vi tenkt mer og mer på hvordan vi kan åpne opp virksomheten og formidle til publikum om
hva vi gjør, og hvorfor.

Derfor var Samlingsforum i Göteborg 1.-2. desember midt i blinken, programmet bød på
innlegg som favner oss alle og som interesserer oss. Temaet belyser i tillegg et evig di-
lemma i museene: på den ene siden bevare, ta vare på, beskytte mot nedbrytning, og på
den andre siden tilgjengeliggjøre, formidle, vise frem til publikum. Mange av innleggene
handlet om åpne magasiner og formidling i magasiner, men det var også andre innlegg som
var tankevekkende og interessante.

Diana Walters satte søkelys på tilgang og tilgjengelighet. Hva er egentlig tilgang til sam-
linger? Hva vil det si å tilgjengeliggjøre museenes samlinger? Walters fikk oss til å reflektere
litt på siden av den vante tankegangen omkring tilgjengeliggjøring. Hvem er det vi tilgjenge-
liggjør for? Er det for de menneskene som vi liker og som ligner oss selv? Er det for det

utdannede middelklasse-publikumet? Hva da med grupper av brukere som vi ubevisst kanskje ekskluderer; som funksjonshemmede, arbeidsledige, innvandrere, psykisk syke m. fl. Det er mange barrierer, som de som tilgjengeliggjør samlinger og lager utstillinger kanskje ikke tenker over til daglig: intellektuelle, sensoriske, taktile, språklige, kulturelle barrierer og begrensninger. Er det de som opplever seg utestengt som "har et problem", eller kan vi som jobber i museer legge til rette for å IKKE skape disse hindrene? Universell utforming handler altså ikke bare om å lage rullestolramper!

Nick Poole fra Collections Trust snakket om 10 nøkkeltrender i britiske museer, og innlegget hans er tilgjengelig på hans Slideshare-side. Han snakker om en holistisk, altså helhetlig tilnærming, hvor risikohåndtering, objekthåndtering, samlingsforvaltning, arbeidsflyt, bruk av magasinerte samlinger, data og visualiseringer, bruk av samlinger etc, virker sammen i et hele. Han fremhevet også at det er viktig å se konservering som en integrert del av hele organisasjonen, ikke en separat funksjon, og at man bør unngå å tenke "foran og bak" scenen i museumssammenheng. Bevaring og forvaltning er HELE organisasjonens ansvar. Kuratorer, spesialister, etc, trenger å lære om samlingsforvaltning og konservering, og å forstå hvordan det påvirker deres eget arbeid, og omvendt.

Ut over dette var det innleggene om åpne magasiner og omvisning og formidling i magasiner, som fenget oss mest. Dette har vi tenkt på lenge: hvordan kan vi åpne opp og vise frem gjenstandene og magasinene, og ikke minst vår arbeidsprosess – uten at det går på bekostning av effektivitet, sikkerhet og bevaring?

Blekinge museum gjennomførte i 2009 "stora flytten", som innebar å flytte hele museets gjenstandssamling til nye lokaler. Christina Berup fortalte om planleggingen av visningsmagasiner, hvor mottoet var "Det nya tillgängliga museet". Blekinge museum arbeider tematisk og scenografisk, og gjenstandene er plassert i historiske "tablåer". Publikums møte med museet er på gjenstandenes vilkår. Dette er selvsagt en utfordring og det reiser mange spørsmål: Hva kan fortelles med utgangspunkt i samlingene? Kan museumssamlinger gjøre samfunnet mer begripelig? Hvordan brukes den innsamlede kunnskapen om kulturarven?

Nick Poole, Collections Trust.
Foto: Riksantikvarieämbetet.

Åsa Bill fra Trelleborgs museum fortalte om deres åpne magasin, hvor publikum kan booke omvisning. De skulle – omtrent som oss i Vestfoldmuseene – overføre samlinger som gjennom mange år hadde vært lagret på mange forskjellige steder, til ett felles magasin – Kulturmagasinet. I prosessen var det å etablere mulighet for publikumsvisninger i magasinet en selvfølgelighet. På denne måten blir magasinet ikke bare magasin, men også utstilling, som stiller andre krav enn tradisjonell magasinering av gjenstander.

Cresco er et strategisk kompetanseutviklingsprosjekt (finansiert av Europeiska sosialfonden) mellom seks regionale museumsorganisasjoner (Västarvet, Regionmuseet Kristianstad, Östergötlands Länsmuseum, Länsmuseum Halmstad, Länsmuseum Varberg och Kulturen i Lund). Prosjektet har sitt utspring i at man anser at det er behov for å øke og utvikle samspillet mellom museumsbransjen og omverden, og å møte publikums forventninger på en bedre måte. Anneli Adamsson og Linda Lundberg fra prosjektet stilte gjennom sitt innlegg spørsmålet om magasinene skal være "låst och larmat eller öppet och gratis". De fremhevet bl.a. at åpne magasiner er en positiv opplevelse ikke bare for publikum, men kan også ha

positive konsekvenser for museene: publikum kan gi nyttig informasjon om og historier rundt gjenstandene. Spesielt sjarmerende var det å høre om "fickla på museet" – hvor barn fikk delta i visninger og rollespill i mørklagte magasiner med hver sin lommelykt, altså ficklampa.

Et dilemma er selvsagt at åpne magasiner fører til en viss grad av slitasje på gjenstander, og behov for mer rengjøring i magasinene. Men i en verden full av pixler blir magasinet en eksklusiv opplevelse, og spørsmålet er om ikke publikum har en demokratisk rett til tilgang til kulturarven!

Det var også spennende å høre om prosjekter hvor konservatorens arbeid med gjenstander gjennomføres slik at publikum kan komme og se og stille spørsmål. Eksempler på dette fikk vi både fra prosjektet Attingham Re-discovered og Vasaskipet.

Så hva fikk gjengen fra Vestfold ut av seminaret?

Noe som gikk igjen i flere av innleggene er viktigheten av at pedagoger og kuratorer på den ene siden samarbeider med forvaltere og konservatorer på den andre siden. Vi satt og tenkte at flere fra Vestfoldmuseene burde deltatt på dette seminaret. Det er en tendens til at vi som jobber "bak kulissene" og de som jobber "på scenen" ikke er så samkjørte som vi burde være. For å sette det på spissen: de har den kulturhistoriske, pedagogiske og kuratoriske kompetansen og vil ikke at vi skal formidle og ha med publikum å gjøre. Vi har den konservatoriske og logistiske kompetansen og vil ikke at de skal blande seg i magasin- og forvaltningsarbeidet. Det blir mer og mer klart for meg at det er høyst nødvendig å bygge bro over dette spriket. Vi må være klar over at vi ser ting fra forskjellig synsvinkel, respektere og forstå hverandres ståsted, men samtidig i større grad se ting i sammenheng.

Så – vil vi åpne våre magasiner i Vestfold? Fellesmagasinene i Vestfold skal romme samlingene (gjenstander og foto) for 4 kulturhistoriske avdelinger og rundt 40–50.000 gjenstander og 1 million bilder skal inn til oss. Pr i dag har vi overført 30.000 gjenstander og 3–400.000 foto. Vi startet overføringen i 2006 (foto i 2009), og vil holde på i flere år fremover. I oppbyggingen av magasiner og arbeidsprosedyrer tenkte vi rasjonalisering, sentralisering, samlebånd og effektivitet. Ikke minst plasseringseffektivitet; med gode elektroniske systemer for logistisk oversikt over samlinger, kan en kommode og dens skuffer for eksempel lagres hver for seg, og gjenstander som ikke er beslektet verken tematisk, historisk eller gjennom eierskap (hvilket museum som eier gjenstanden), kan stå side om side på hyllen. For oss – slik vi jobber i dag – er det viktigere å plassere ting hensiktsmessig i forhold til plasseffektivisering, klima og bevaring – ikke å tilrettelegge for publikum i magasinene.

Imidlertid har vi de siste par årene i større grad tenkt på hvordan vi kan formidle omkring samlingsforvaltning som sådan, delvis uavhengig av gjenstandenes kulturhistorie og kontekst. Vi ønsker å formidle om hva vi jobber med, hvorfor vi behandler gjenstandene som vi gjør, altså formidle til publikum om sammenhengen mellom det som skjer foran og bak kulissene i et museum. Vi har stadig omvisning for kolleger fra andre museer i våre arbeidsområder og magasiner, og har vurdert å utvide til 'vanlig publikum' i kontrollerte former. Vi kan ikke gjøre om på eksisterende magasinering for å lage noe som ligner utstil-

Föredragshållare från National Trust: Sarah Kay och Catriona Hughes. Foto: Riksantikvarieämbetet.

linger i magasinene. For at noe slikt skulle fungere måtte det ha vært planlagt fra starten av, fra før man begynner å overføre gjenstander og logistikken må være tilpasset dette.

Jeg tror også det har noen konsekvenser som må vurderes nøye. Det vil kanskje kreve mer lagringsplass og mer personalressurser? Vil det kreve økt sikkerhet og mer renhold? Hvordan skal dette i så fall finansieres? Hvis vi gjør om magasinene om til utstillinger og teatraliske og historiske tablåer, konkurrerer vi da med museenes "vanlige" utstillinger? Hvorfor ikke vise magasinene som de er – rasjonelle og profesjonelle "lagringsmaskiner" for kulturarvsmateriale? Dette er også en del av museumsvirksomheten og jeg syns ikke den trenger å pyntes på for å vises frem. Vi har også hatt en del historielag, interesse- og venneforeninger og lokal- og regionalpolitikere på besøk. Mange av dem har vært skeptiske til at "deres" samling "forsviner" i et fellesmagasin. Vår erfaring er at alle som kommer hit og ser samlebands-prosessen med mottak, rengjøring, frysing, fotografering, tilstandsbedømming, emballering og til slutt magasinering – blir imponert over profesjonaliteten og systematikken i denne delen av gjenstandsarbeidet. Besøket fører altså til at de stoler på at vi tar vare på samlingene på en god måte.

Publikum som ikke kjenner godt til museer, har en tendens til å tro at når ting havner i magasin og ikke i utstilling, er det borte for alltid. I Norge har vi et uttrykk, "å havne på museum" – da er det snakk om noe utdatert, støvete kjedelig og grått. Dette har vi lyst til å snu, ved å vise frem mer av vår virksomhet. Dette vil antagelig for det meste skje digitalt, ved at vi formidler på våre nye hjemmesider som lanseres om ikke lenge, men kanskje også ved å åpne utvalgte magasiner for publikum i kontrollerte former.

Vi fikk mange gode ideer i Göteborg, og kommer nok til å hente inspirasjon fra mye av det vi hørte når vi planlegger egen publikumsrettet virksomhet. Vi kommer nok til å fortsette å ha magasinet "låst och larmat" men samtidig forsøke å legge til rette for noe formidling og visning i magasinene, uten at det dermed blir fullstendig "öppet och gratis".

Kristin Halaas

Avdelingsdirektør, Vestfoldmuseene
www.vemu.no

Samlingsforum

Tema: Plast i museisamlingar

29-30 november 2012

på Nordiska museet

Mer information kommer på www.raa.se

NORDISKA MUSEET

15

Aldrig fucka upp?

Om misstag inom konservering

Konservering omnämns ibland som "the management of change." Men det är inte alltid den förändring som kommer ur en konserveringsåtgärd är den som avsetts. Hur många riskbedömningar och analyser man än gör, eller hur många försiktighetsåtgärder som vidtas, kan man aldrig helt undvika att misstag begås. Oavsett hur försiktig en konservator är kommer hon någon gång under sitt yrkesverksamma liv att begå misstag. Det som avgör konservatorns professionalism är istället hur misstaget hanteras. Genom att studera ett urval av teoretiska texter och yrkesetiska föreskrifter har mastersstudent Idha Holmlund tittat närmare på hur vi ser på våra misstag.

Konserveringsvärlden är nästintill översvämmad med olika riktlinjer och yrkesetiska regler (se litteraturförteckning). I dessa understryks vikten av att se sina egna begränsningar, som ett medel för förebyggande av skador. Dock tycks ingen ta upp hur eventuella misstag i samband med konservering bör hanteras.

Jonathan Ashley-Smith citerar ur introduktionen från UKIC Code of Ethics i boken *Conservation: Principles, Dilemmas and Uncomfortable Truths*:

"This code is based on the question of what makes the profession creditable and respectable? The main answers are; honesty in dealings with clients, employers, employees and colleagues; giving good and fair advice; being aware of ones' limitations; carrying out conservation work to the highest possible standards and not damaging objects(...)"

ur UKIC Code of Ethics, 1996, s. 1

Genom att i detta citat nämna att konservatorn inte ska åsamka föremål skada erkänner man samtidigt att detta kan förekomma. Att man inte tar upp misstag i konservatorers uppförandekoder är knappast förvånande med tanke på konservatorns uppdrag, men det är ändå förvånande att man inte klart och tydligt ger vägledning i så svåra frågor. Det finns dock ett visst tolkningsutrymme, och ett flertal mer generellt hållna punkter kan appliceras på situationer som kan uppstå inom områdena dokumentation, katastrofhantering samt kunskaps-spridning och transparens.

Försök och misstag

Vad gäller transparens och kunskapsspridning står det i AIC Code of Ethics att man ska bidra till yrkets utveckling genom exempelvis informations- och erfarenhetsspridning till kollegor samt att man ska ha en öppen kommunikation med såväl kollegor som allmänhet. Liknande formuleringar finns även i Svenska ICOMs etiska regler, UKICs Code of Ethics samt i ECCOs Professional Guidelines. I UKICs Rules for Practise förtydligas det hela ytterligare:

”3.10.1 Each Member should be willing to share all information on the efficacy and use of treatments or procedures and of information gained from research, examination or treatment(…)”

ur UKIC Rules for Practise, 1996, s. 8.

En liknande formulering står även att finna exempelvis i AIC Guidelines for Practise. Dessa paragrafer kan alla tolkas som så att man som konservator ska dela med sig av sina misstag för att föra professionen framåt, en mycket sympatisk tanke.

Caple tar i Conservation Skills upp risken att rengöra för mycket och att studenter inte får höra att flertalet seniora konservatorer har råkat ”överrengöra.” Varför inte sprida dessa erfarenheter istället? På så vis låter man blivande konservatorer både till fullo förstå riskerna, och kan ge dem verktyg att använda sig av om detta skulle ske.

Isabelle Brajer beskriver hur konservering har gått fram genom ”trial and error.” Detta kan kontrasteras mot Muños-Vinas påstående om att det inte finns utrymme för misstag inom konservering. Dessa båda utsagor kan vid första anblick tyckas motsäga varandra, men egentligen är de två sidor av samma mynt. En stor anledning till att sprida de misstag som sker är ju just för att det inte finns utrymme för dem. På detta vis kan största möjliga nytta komma ur de misstag som sker.

Feel good – feel bad...

Apropå etik skriver Ashley-Smith i Conservation att vårt agerande drivs av vad som känns bra. Vidare presenterar han en lista över saker som får oss att må bra respektive dåligt. I ”feel bad”-listan tas flera begrepp förknippade med misstag upp, såsom ”loss” och ”failure”. Listan inbegriper även ”deception”, vilket kan anspela på att mörka sina misstag.

Mörkandet av misstag kan ske på flera plan, både inför kollegor/ blivande konservatorer, i objektens rapporter, till intendenten och på objekten själva. En fullständig dokumentation innebär att det lilla rädda, fåfänga egot inte har någon möjlighet att ta över, utan även misstagen dokumenteras i sin helhet. Dokumentationsplikten är något som påpekas klart och tydligt i flertalet etiska uppförandekoder och verkar, om inte som en underavdelning till kunskapsspridningen, så i alla fall som en bas för densamma.

En annan viktig punkt som tas upp i de etiska föreskrifterna är vikten av att se begränsningarna i sin egen kompetens, något som i högsta grad kan verka förebyggande. Det kan även appliceras på situationer då man under en behandling ser att det inte går som beräknat. Som Caple skriver ligger det i konservatorns etiska ansvar att stanna upp och inse sitt misstag, för att sedan se till hur man bäst räddar situationen. Inte fortsätta och envetet hävda att man gjort rätt, utan istället se sina begränsningar. Denna situation kan i viss mån även jämföras med katastrofhantering.

Man säger ofta att en bra bokbindare är den som kan rätta till sina misstag. Kanske skulle detsamma kunna sägas om konservatorer. "Adaptive intelligence" är en av konservatorns viktigaste egenskaper i de situationer denna text avser. Att utan rädsla för att tappa trovärdighet kunna ändra uppfattning, ompröva sina beslut och åsikter allt eftersom en behandling fortskrider, även om man såklart från början har en uttänkt plan, kan vara en av konservatorns svåraste uppgifter.

Som Muñoz-Viñas påpekar är det inte bara den mänskliga faktorn som ligger bakom misstagen, objekten som konserveras har lika många individuella variationer som konservatorerna som behandlar dem. Likaväl som konservatorns utbildning och personliga historia påverkar såväl beslutsprocesser som åtgärdsutförande, likaväl påverkas objektens respons på behandlingen av dess tillverkning och förvarings-/hanteringshistoria.

Kanske måste konserveringen låta sig ha en lika humanistisk inställning som naturvetenskapens "trial and error". Även om vi vet att det inte finns en andra chans måste man kunna se att misstag kommer att hända och när de så gör bör man ta tillvara på det lilla positiva som det bär med sig, annars blir det ett helt meningslöst misslyckande.

Det må vara en öppen dörr att slå in, ingen kan ju direkt argumentera mot kunskapsspridning. Men det kan tjäna som en viktig påminnelse, något som finns i bakhuvudet nästa gång en behandling inte går som beräknat. Kanske leder det till att någon då sätter sig och skriver ihop ett abstract eller en artikel om vad det var som egentligen hände?

En längre version av artikeln kommer att publiceras i Meddelelser om konservering. Är du intresserad av att läsa hela artikeln redan nu, kontakta författaren direkt: idha.holmlund@gmail.com.

Idha Holmlund

Konservator, masterstudent

LITTERATUR

AIC Code of Ethics, 1994. (online) <http://www.conservation-us.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=858> (111222)

AIC Guidelines for Practise, 1994. (online) <http://www.conservation-us.org/index.cfm?fuseaction=page.viewpage&pageid=1026> (111222)

Ashley-Smith, J., 2009. The basis of conservation ethics. I: Richmond, Alison & Bracker, Alison Lee (red.) (2009). Conservation [Elektronisk resurs] : principles, dilemmas and uncomfortable truths. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Heinemann

Brajer, I., 2009. Taking the wrong path: learning from oversights, misconceptions, failures and mistakes in conservation. CeROArt – conservation, exposition, restoration d'objets d'art, 3(1)(online) <http://ceroart.revues.org/1127> (111222)

CAC/CAPR, 2002. Code of Ethics and Guidance for Practice of the Canadian Association for Conservation of Cultural Property and of the Canadian Association of Professional Conservators. 3 uppl. (online) <http://www.cac-accr.ca/files/pdf/ecode.pdf> (111225)

Caple, C., 2000. Conservation skills: judgement, method and decision making. London: Routledge

E.C.C.O., 2002. E.C.C.O. Professional Guidelines. (online) <http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html> (111225)

Marincola, M., Maisey, S., 2011. To Err is Human: Understanding and Sharing Mistakes in Conservation Practice. I: International Council of Museums. Committee for Conservation Triennial Meeting, 2011. 16th triennial conference Lisbon, 19-23 September 2011: preprints. Almada: Critério

Muñoz Viñas, S., 2005. Contemporary theory of conservation. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann

Price, N.S., Talley, M.K. & Melucco Vaccaro, A. (red.) (1996). Historical and philosophical issues in the conservation of cultural heritage. Los Angeles, Calif.: Getty Conservation Institute

Svenska ICOM, 2011. ICOMs etiska regler. 2a upplagan. (online) <http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2010/12/L%C3%A4sa-ICOMs-etiska-regler.pdf> (111222)

UKIC Code of Ethics, Rules of Practice, 1996. (online) http://web.mac.com/elandbas/master/documentatie_files/UKIC%20code%20of%20ethics.pdf (111222)

En höst på Hornimanmuseet

Hösten 2011 gjorde Linnea Holmberg fyra månaders praktik på The Horniman Museum i London som en del av sin utbildning på konservatorsprogrammet vid Göteborgs universitet. Realias redaktör sprang på henne på en konferens och bad henne skriva en artikel om praktiken.

Jag var redan under mitt första år på konservatorslinjen väldigt intresserad av att göra praktik utomlands, gärna i Europa och helst i ett engelsktalande land. Jag var nyfiken på hur arbetsplatserna och arbetsklimatet var och funderade mycket på konserveringsmetodik och inte minst etiken runt kulturbevarande. Fanns det några skillnader mellan dessa och ett svenskt perspektiv? Hur såg de skillnaderna i så fall ut, och varför fanns de? Valet föll ganska snart på England och London, då denna stad också har ett mycket stort utbud av alla tänkbara typer av museum för kulturvårdsentusiasten. Jag ville hemskt gärna jobba med etnografiskt material eftersom jag fascineras av hur hantverkstraditionen tar sig uttryck i olika kulturer. Diskussioner runt etik och inte minst politik, vilket ofta är relevant rörande denna typ av material, har jag alltid funnit väldigt engagerande.

Hornimanmuseet

Jag fick tips om museet av min dåvarande lärare och praktikhandledare Margareta Ekroth Edebo. Efter mycket mejlkorrespondens mellan Margareta och chefen för museets konserveringsavdelning – sedermera min handledare Dr Louise Bacon – skickade jag ett formellt brev där jag presenterade mig och varför jag ville praktisera just på The Hornimans. Avdelningen tog vanligtvis bara masterstudenter, men efter att jag åkt över till London för en intervju (och efter några övertygande mejl från Margareta) blev jag tilldelad en plats i ateljén. Själva intervjun var lite skrämmande men samtidigt var det skönt att få tillfälle att träffa Louise, de två andra konservatorerna och övrig personal jag skulle arbeta med och se lokalerna och själva museet.

The Horniman Museum ligger i Forest Hill i sydöstra delen av London. Det byggdes 1901 och är nära förknippat med omgivningen och stadsdelens historia. Byggnaderna är belägna i ett sju hektar stort grönområde, The Horniman Gardens, där tusentals olika exotiska och inhemska växter finns, återspeglar materialen i samlingarna. Museet har en omfattande etnografisk samling som är både nationellt och internationellt uppmärksammat; de har även en av Storbritannien största samlingar musikinstrument. Museet har mer än 500 000 besökare varje år, men på grund av att det ligger en bit från centrala London är det relativt få turister utan främst inhemska *east londoners* som kommer

Jag behandlar en afrikansk trumma i ateljén. Foto: Julia Greeson.

LÄSTIPS

The Horniman Museums
hemsida:

[www.horniman.
ac.uk](http://www.horniman.ac.uk)

till utställningarna och trädgården. Själva konserveringsavdelningen ligger i en nybyggd anläggning i trädgården och har tre fast anställda konservatorer.

Mina arbetsuppgifter

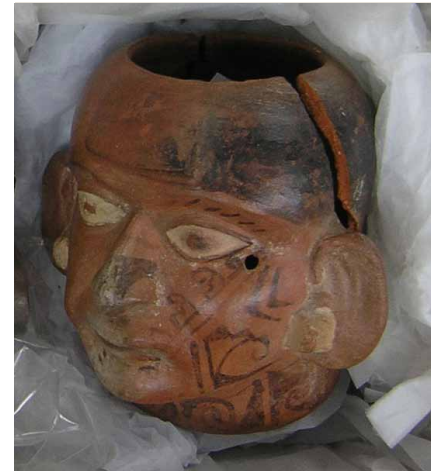
Min tid på museet började med ett mindre eldprov: Louise gav mig en plastpåse fylld med tjugotalet skärvor – en Georgisk 1900-tals tallrik som gått sönder under transport. När jag började lägga ut bitarna kom en museitekniker förbi ateljén, tittade storögt på bitarna och utropade ”Look at that! Are you not worried?”. Till Louises belåtenhet (och min egen) lyckades jag laga tallriken och blev direkt tilldelad flera objekt. Då museet höll på att förbereda en stor utställning som öppnar nu i mars förstod jag att jag skulle arbeta i en hög takt som var nödvändig för skalan av utställningen. *The Body Adorned* (’Den utsmyckade kroppen’) är en utställning om kroppsmodifikation i olika kulturer genom tiderna och har ett rikt utbud av etnografiskt material. Efter visat förtroende från Louise sida ville jag ta tillfället i akt och arbeta med så många olika material som möjligt under min praktiktid. Det blev många olika kategorier: obehandlat trä, brons, järn, porslin, terrakotta, elfenben, pärlemor, horn, kvarts, växtfibrer, glas och läder med mera. De flesta objekten var halsband, örhängen och väskor men bland de mer exotiska föremålen som jag arbetade med återfanns knivar för omskärelse och tchadiska läppplattor upp till 20 centimeter i diameter.

Bland skadedjur och spritpreparat

De sista veckorna av min praktik sammanföll med en 5-dagars kurs i konservering av spritpreparat som hölls av den naturhistoriska konservatorn Simon Moore. Hornimanmuseet har stora naturhistoriska samlingar med våtpreparat som är i behov av konservering. Det var verkligen en underhållande kurs med studenter, konservatorer och kuratorer från både England och Skottland (och en tjej som kommit hela vägen från Malta!). Jag har aldrig arbetat med våtpreparat tidigare men det gav verkligen så pass blodad tand att min kandidatuppsats nu fokuserar på underhåll och vård av medicinhistoriska våtpreparat. Därför har jag min tid på Hornimanmuseet att tacka för stor inspiration och praktiska färdigheter som inte vore lika tillgängliga någon annanstans. Tack vare Erasmusstipendier hade jag även möjlighet att ta del av en stor konferens på British Museum om skadedjur (*Pest Odyssey 2011: 10 years later* som omnämndes i senaste numret av Realia). Detta var ytterligare en av de stora behållningarna med att ha praktiken just i London.

Kulturella skillnader

Hur var det med skillnaderna i arbetsmiljön och konserveringsmetodiken då? Den skillnaden som slog mig mest gentemot den svenska arbetsmiljön är nog främst hur hierarkiska brittiska arbetsplatser kan vara. Man arbetar hårt och levererar i tid, annars behöver man inte gå

En peruansk Moche kruka som blivit fel-packad under transport. Föremålen har inte legat stilla utan stött emot varandra under resan så krukans gått sönder. Foto: Linnea Holmberg.

Hela baksidan har lossnat. Den lagades inifrån med Paraloid B72 som applicerades genom en kanyl. Foto: Linnea Holmberg.

Moche krukans färdigkonserverad och monterad inför utställningen. Foto: Linnea Holmberg.

UTLANDSPRAKTIK

Var ute i god tid!

Att få kontakt med rätt person och ordna alla papper tar ofta längre tid än man tror.

Sök stipendium

Det är ovärderligt om du vill följa med på konferenser eller göra studieresor i ditt värdland. Det finns ofta flera stipendier att söka beroende på land och hur lång period det rör sig om.

Om man har

betänkligheter angående språket, skaffa en liten ordlista med facktermer. Folk är ofta väldigt förstående och det gör ingenting om man inte alltid kan uttrycka sig perfekt. En förutsättning är dock att man känner sig någorlunda trygg i skrift.

Ta kontakt

med andra studenter och yrkesfolk i ditt värdland! Människor är ofta väldigt intresserade av att byta erfarenheter och diskutera. Slutligen; ta chansen! Man lär sig oerhört mycket, men var beredd på att jobba hårt.

till jobbet. Med detta är inte sagt att de inte är trevliga eller uppskattande, med det är de i så fall privat. Jag hade även mycket diskussioner med framförallt brittiska studenter som jag kom i kontakt med under min praktiktid. Oavsett nationalitet tenderar studieskulder och tankar om arbetsmarknaden vara ständiga diskussioner. Ett mycket utbrett fenomen bland brittiska studenter var till exempel den stora marknaden för *voluntary work* (frivilligarbete) som en väg in i arbetslivet. Som nytexaminerad student kommer man alltså och arbetar gratis på framförallt de större museerna i hopp om en anställning och kontakter. Jag träffade många studenter som gjort detta i flera år utan att få någon anställning. Min handledare Louise var konsekvent emot detta om det inte var i samband med en utbildning. Hennes åsikt var att det urholkar systemet om yrkesfolk utför tjänster gratis. Baserat på den uppfattningen jag fick om den brittiska arbetsmarknaden för den nya generationens konservatorer kan jag inte låta bli att hålla med henne. Jag tyckte hon hade en mycket ansvarsfull ståndpunkt som tyvärr inte följts av alla av de större institutionerna. På så vis fick min tid i London mig också att inse hur utsatt man kan vara som student, framförallt i ett hårt arbetsklimat. Med hårdare konkurrens kan det tyvärr betyda att kompetenta studenter och yrkesfolk ibland blir utnyttjade.

Vad gäller konserveringmetodiken fann jag att det nog beror mer på individen än vilket land man utbildat sig i. I ateljén fördes alltid en dialog under arbetets gång där vi diskuterade vilka ingrepp som kunde rättfärdigas och i så fall vilka material var lämpliga att tillföra och så vidare. Jag kände att jag i stort hade frihet att arbeta utifrån den praxis jag lärt mig i Göteborg, jag upplevde dock att jag var mer angelägen om att ingreppen skulle vara reversibla. Frågan är om detta berodde på att jag är utbildad enligt svensk konserveringstradition, på det faktum att jag är student, eller på något helt annat.

Jag kommer snart bege mig till London igen för öppnandet av *The Body Adorned* och ser mycket fram emot det slutgiltiga resultatet av denna fantastiska utställning. Känslan av att kunna stå framför en monter och se alla de objekt jag arbetat med känns som ett stort steg närmre att vara en färdig konservator och gör allt höstens hårda arbete väl värt sin tid.

Linnea Holmberg

Konservatorsstudent
holmberg.linnea@hotmail.com

Ett stort tack till Erasmus för hjälp med finansiering, samt ett varmt tack till Margareta Ekroth Edebo för uppmuntran och arbete med att organisera praktikperioden. Slutligen vill jag tacka min handledare Dr Louise Bacon för hennes utmaningar och engagemang.

Glada deltagare i Simon Moores spritpreparats kurs visar stolt upp sina behandlade föremål. Foto: Julia Greeson

Arkeologisk Konservering på Cardiff University

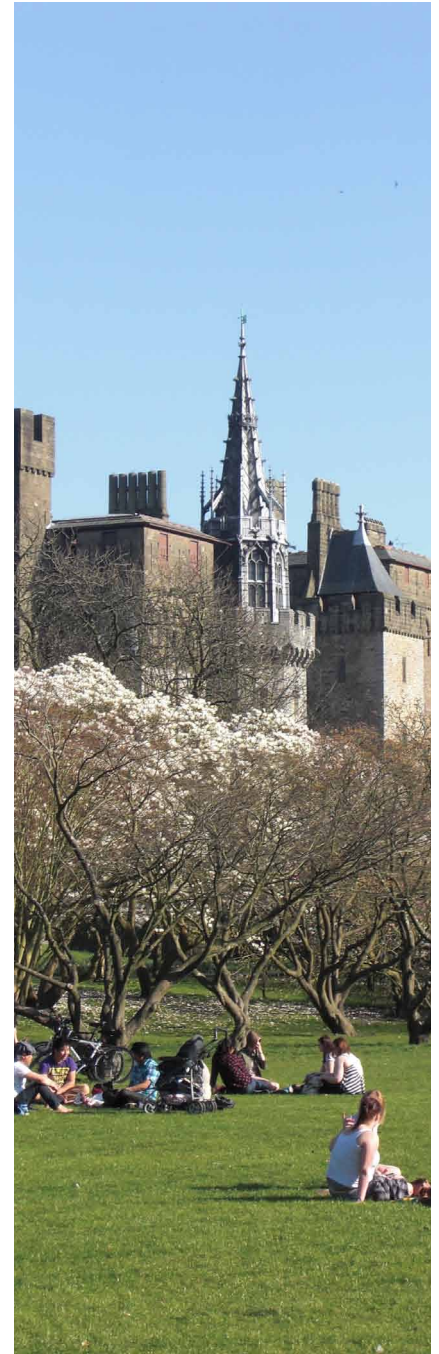
- en student rapporterar

Många konservatorer yrkesverksamma i Sverige idag är utbildade utomlands. Sedan mitten av 80-talet finns det svensk konservatorsutbildning i Göteborg, men trots det väljer en del blivande konservatorer att göra sin utbildning utomlands. Realia bad en av dem, Johanna Sundström, berätta om sitt val och om sin utbildning i Wales, Storbritannien.

Jag kom på idén med att plugga till konservator när jag höll på att avsluta en folkhögskoleutbildning i evenemangsproduktion. Mitt första alternativ var då utbildningen som finns i Göteborg, men jag insåg snabbt att det fanns några saker jag behövde göra för att nå mitt mål. Bland annat behövde jag ett gymnasiebetyg i kemi, så mitt första steg på vägen var att läsa in kemi A på Komvux. Väl där insåg jag att utbildningen i arkeologisk konservering vid Göteborgs universitet görs vart tredje år, så mina alternativ var att antingen vänta tre år, eller söka mig utomlands. Med en gymnasieutbildning till större delen undervisad på engelska (en International Baccalurreate) så kändes Storbritannien som det självklara valet och jag hittade utbildningen i Cardiff. Jag har senare insett att det finns konservatorsutbildningar både i London och i Lincoln, men jag sökte i vilket fall till Cardiff University, med tanken att om jag inte kommer in på första försöket kan jag utöka mina alternativ, söka till Göteborg när utbildningen återkom och tacka ja till den utbildning jag kom in på först. Jag fick svar på min ansökan inom ett par månader och började förbereda mig för att flytta till Wales.

Grundutbildningen

Utbildningen spänner över tre år. Under första året fokuseras det mycket på arkeologi då man får läsa fyra valfria kurser i arkeologi bland de som erbjuds till universitetets förstaårsstudenter i arkeologi. Jag passade på att få en introduktion i klassisk grekisk och romersk arkeologi, egyptisk arkeologi och i Storbritanniens historia ur ett arkeologiskt perspektiv. På konserveringssidan gavs första året en introduktion i olika analysmetoder som finns tillgängliga på universitetet och hur vi kan använda oss av dem, en introduktion i etik och beslutsfattande, i polymerkemi och en introduktion till det praktiska arbetet "investigative cleaning" när vi fick jobba under god handledning med arkeologiskt järn och vattendränkt läder. Andra och tredje året fördjupar vi oss i olika typer av materialkunskap, museivetenskap och analysmetoder inom konserveringsvetenskap, samtidigt som vi får

Cardiff University, sett från Bute Park, våren 2012

Johanna i labbet för att göra en FTIR-analys av ett färgprov. Foto: Sarah Potter.

arbeta med att konservera faktiska museiföremål från museer eller utgrävningar runt om i Wales under handledning av våra föreläsare och handledare i labbet. Jag jobbar för tillfället med en persisk sorbetsked av väldigt tunt cederträ som behöver lagas och en keramiktallrik där ett tidigare konserveringsjobb har åldrats dåligt och behöver tas bort och göras om. Vi får forska om föremålen och det arbete som behöver göras men diskutera våra idéer och möjligheter med handledarna, som hjälper oss om vi fastnar eller är på helt fel spår, och även godkänner våra föreslagna behandlingsmetoder innan vi får använda dem i praktiken. Det är mycket jobb och läsande för att komma fram till lämpliga behandlingar och för att lära sig mer om föremålen och deras historia, egenskaper och sammansättning samtidigt som vi har uppsatser att skriva för våra andra kurser, men jag tycker det är värt det hårda arbetet, för vi lär oss otroligt mycket och det är väldigt kul att vi får göra så pass mycket praktiskt arbete under utbildningen.

Praktik

Vi har åtta veckors obligatorisk praktik under utbildningen, oftast uppdelat på fyra veckor under sommaren mellan första och andra året, och fyra mellan andra och tredje året, men det är flexibelt, och många gör fler än de åtta obligatoriska veckorna. Praktiken ska ske inom konserveringsrelaterade områden till exempel på museer, utgrävningar eller konserveringsstudior, på villkor att vi blir handledda av utbildad konservator. Om vi vill ha praktik i Storbritannien får vi lämna in önskemål till en av våra handledare på var vi skulle vilja praktisera eller på speciella material vi skulle vilja jobba med, men om vi vill praktisera utomlands, alltså utanför Storbritannien, så får vi ordna det själva. Jag hade min första praktik på Riksantikvarieämbetet i augusti-

september 2011 i fyra veckor vid Projekt Arkeologisk Konservering i Visby. Jag valde att göra min första praktik i Sverige främst för att jag ville få en första inblick i hur konservatorsyrket kan se ut i Sverige och knyta några kontakter på hemmaplan. Även om jag trivs väldigt bra i Cardiff och är mycket öppen för att jobba utomlands i framtiden så känner jag att jag antagligen kommer vilja leta mig tillbaks till Sverige någon gång under karriären. Jag träffade många trevliga, roliga och inspirerande människor på Riksantikvarieämbetet, och är otroligt glad över att ha fått tillbringa en månad i Visby, eftersom jag blev helt förälskad i staden. Jag lämnade den praktiken med många nya intryck och erfarenheter och en stor motivation för att åka tillbaks till Cardiff och fortsätta min utbildning.

Min nästa praktik blir på Mary Rose Trust i Portsmouth där jag kommer att vara i fyra till åtta veckor, beroende på hur min sommar utvecklar sig. Det är något jag ser fram emot väldigt mycket, det ska bli otroligt spännande att få jobba med föremål från ett krigsskepp från 1500-talet och att få se hur konserveringsyrket i Storbritannien ser ut utanför den akademiska världen!

Utmaningar med språket

Även om jag tidigare ansett mig ha goda kunskaper i engelska så var språket en av de större utmaningarna med att flytta till Wales. Mitt skriftliga språk har sällan varit ett problem, men det finns en hel del ord som liknar varandra i engelska och svenska men har helt olika betydelser, vilket har lett till en del missförstånd i uppsatser. Det talade språket är en ännu större utmaning. Bara på konservatorsutbildningen finns studenter från många olika delar av världen med olika accenter, och den brittiska engelskan har ett stort antal olika dialekter som kan vara otroligt svåra att förstå när man inte är van att höra dem. Även efter ett och ett halvt år får jag fortfarande ofta be folk att upprepa sig både en och två gånger i konversationer, men min engelska har utvecklats otroligt mycket. Å andra sidan har jag nu, vilket jag framför allt noterade på min praktik under sommaren, ett ganska begränsat konserveringsrelaterat vokabulär på svenska. Ett av mina mål med praktiken på Riksantikvarieämbetet var just att börja bygga upp ett sådant.

Conservation Matters in Wales

Den här utbildningen har tagit mig runt en för mig helt ny del av Europa, vilket känns spännande och jag har fått åka på ett par studiebesök till ställen jag kanske inte skulle sett annars. Jag har fått se en liten by på walesiska landsbygden där ett team av konservatorer höll på att avtäckta medeltida väggmålningar i en kyrka, och vi har varit i Newport och besökt konserveringen av ett medeltida skeppsvrak, The Newport Ship. De olika arkeologikurserna vi kan välja inkluderar också studieresor ibland. Jag har åkt på en dagsutflykt runt Salisbury Planes för att titta på lämningar från sen brittisk bronsålder, och fick

CARDIFF UNIVERSITY

I nuläget erbjuder Cardiff university, utöver grundutbildningen, också tre utbildningar på Master-nivå:

- *MSc Conservation Practice*
- *MSc Professional Conservation*
- *MSc Care of Collections*

Det bedrivs även mycket forskning på PhD-nivå i Cardiff, framför allt inom områden som behandlar järnkorrosion och kloridextrahering. Det ligger i nuläget lite över min kompetensnivå, men vi jobbar ganska nära varandra ändå och om vi är intresserade så finns möjligheten att ta del av andra studenter, nutida och tidigare, forskning.

Läs mer om utbildningarna på Cardiff University på www.cardiff.ac.uk

se Stonehenge från bilfönstret. Tyvärr stannade vi inte, just Stonehenge ansågs inte relevant för just den kursen. En gång i halvåret hålls en endagskonferens, Conservation Matters in Wales, arrangerad av Cardiff University, National Museum Wales och The Federation of Museums and Art Galleries of Wales, på olika orter i Wales. Studenter går för halva priset, och jag har närvarat vid de senaste två. Det tänker jag fortsätta med de gånger jag kan, för det är en väldigt bra plattform för att knyta kontakter, bredda mina kunskaper och se nya ställen, utan att behöva lägga ner för mycket tid eller pengar, och det har gett mig ett bra första intryck av vad konferenser om konservering kan innebära. Dessutom är nivån på talarnas presentationer varierad, och en hel del går väldigt bra att förstå även av någon som bara pluggat ett år. Det här är även en plats där studenter erbjuds att tala om de har jobbat med ett passande ämne eller projekt, och det känns spännande att veta att den möjligheten finns, om något sådant skulle dyka upp i framtiden. Våra föreläsare uppmuntrar oss ofta att göra saker som ligger utanför läroplanen, men som kan hjälpa oss framåt i våra karriärer. Första gången jag närvarade på en av de här konferenserna blev jag ombedd att skriva en recension som jag fick publicerad i E-conservation Magazine, och det var på den vägen jag blev kontaktad av Realia-redaktionen och ombedd att skriva den här artikeln.

Även om jag trivs otroligt bra med var jag är och vad jag gör så finns det en uppenbar nackdel med att plugga i Storbritannien. Det kostar pengar. Jag betalar cirka £3300 per läsår i universitetsavgifter, och de kostnaderna kommer höjas ännu mer inom några år. Men personligen tycker jag det är värt det. Det känns rätt fantastiskt att få uppleva ett nytt land och att samtidigt få plugga något så spännande och utmanande som konservering.

Johanna Sandström

född och uppvuxen i Uppsala, bor i Cardiff sedan ett och ett halvt år tillbaks och läser BSc Conservation of Objects in Museums and Archaeology vid Cardiff University i Cardiff, Wales, Storbritannien och trivs jättebra.
Johanna.sandstrom@live.se

FORTSÄTTNING FRÅN KONSERVATORN SOM CHEF, SIDA 4

ka, det har de gjort från början, säger Kriste. Men när det är hennes tur att tala brukar hon göra det på engelska.

När det är dags att avsluta och jag ska ta foton pratar vi om motton. Hennes favoritmotto är på estniska och omöjligt att översätta begripligt. Hon väljer istället ett som hon försöker följa i sitt chefskap, nämligen att inte hasta över besluten: "Hasty decisions should not dictate long-term strategy".

Lisa Nilsen

Tänka i tid - Riksantikvarieämbetet utvecklar sin verksamhet

Efter en period av utredning och omorganisation flyttade delar av Riksantikvarieämbetet till sitt nybyggda hus i Visby hösten 2008. Väl på plats startade ett uppbyggnadsarbete som både har omfattat verksamheten och rekrytering av medarbetare. Gunilla Lagnesjö, enhetschef på Förvaltningsavdelningen, uppdaterar här Realias läsare om verksamheten.

Efter ett år i de nya lokalerna hade vi stuvat om i avdelningens inre organisation och etablerat tre enheter: Kulturvårdsstöd, Konserveringsvetenskap och Svensk Museitjänst. Vårt uppdrag hade förtydligats till "samordna frågor om konservering och vård av byggnader, föremål och annat kulturhistoriskt material". Senare samma år antog myndigheten sin nya vision "Tänka i tid" och vad kan passa bättre för en verksamhet som handlar om bevarande. Sammanfattningsvis är vårt uppdrag att finnas till för de behov som finns i landet och vi ska arbeta i samverkan, på ett öppet och tillgängligt sätt med god professionalism. Därför är du och din verksamhet viktig för den fortsatta utvecklingen.

Begreppet konserveringsvetenskap

I samband med omlokaliseringen tog myndigheten ett viktigt beslut som kommer att ha stor betydelse för alla som arbetar inom konserverings- och bevarandeområdet i landet. Man valde att prioritera och satsa på uppbyggnad av en laboratoriemiljö för kulturvårdens behov. Det innebär att det nu finns en uttalad vilja och resurser för att samordna en verksamhet, som till viss del funnits i Sverige, men som aldrig tidigare lyfts fram på ett så tydligt sätt. Det handlar förstås om den intressanta skärningen mellan natur- och kulturvetenskap som vi känner som "conservation science" och som vi valt att kalla för konserveringsvetenskap.

Tillsammans i en arbetsgrupp hade vi möjlighet att borra i begreppet konserveringsvetenskap och hur vi skulle hantera det och vårt samordningsuppdrag. Vi kom fram till att, i det uppbyggnadsskede som verksamheten genomgår just nu, är det viktigt att ha ett brett synsätt som innefattar två huvudperspektiv. Det ena utgår från bevarande och frågor om nedbrytnings- och bevarandeprocesser. Det andra handlar om dokumentation och materialanalys för att kunna förstå föremålen och nå den kunskap som ofta är en förutsättning för att välja metod för bevarande. Det resulterade i en programskrivning som finns på vår hemsida.

Att studera tiden

Vi väljer att sätta rubriken "Tidsstudier" på arbetet med undersökningar av naturlig och artificiell nedbrytning. Ett område som även innefat-

Thea Winther i labbet. Foto: Riksantikvarieämbetet.

tar exempelvis tester av såväl mekaniska som kemiska egenskaper och förändringar. Genom omvärldsanalys har vi kommit fram till att i princip alla forskningsprojekt som innehåller inslag av bevarande och konservering vill undersöka förändringar orsakade av tidsfaktorn. Därför vill vi kunna erbjuda en plattform och vara en kompetent samarbetspartner för projekt som studerar "tid" och då utifrån vårt kulturarvsperspektiv.

Att frigöra och förmedla berättelser

Archeometry, Art Technological Source Research och Technical Art History är några begrepp vi ofta möter i konserveringslitteraturen. I Sverige har vi ännu inte så väl utvecklade begrepp för de perspektiven på materialforskning. Vi kan sammanfatta dem med att det handlar om föremåls berättelser och hur man kan utläsa dem med avancerade dokumentationsmetoder och genom materialanalyser. Det är kunskap som är nödvändig för att tolka föremålen utifrån frågor som hur är det tillverkat, av vad det är tillverkat, hur gammalt det kan vara och varifrån det kommer. Det är även kunskap som behövs för att kunna göra bra underbyggda val inför konserverings- och restaureringsbeslut.

Det är en typ av analyser som kräver mycket specialkunskap både om olika föremålsgruppers tillverkningshistoria och om hur olika naturvetenskapliga metoder och instrument kan plocka fram den önskade informationen. Tillgång till referenssamlingar är ofta nödvändigt för att kunna göra jämförande studier. Det är ett stort arbete som nu ligger framför oss med att bygga upp och ha tillgång till bra referenser.

Tom Sandström och Kaj Thuresson vid svepelektronmikroskopet. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Viktiga områden för utveckling

Kulturarvet består av ett oändligt antal föremål och materialgrupper och för att börja strukturera vår kunskapsuppbyggnad så har vi utgått från de behov vi ser i landet och från myndighetens egen tidigare forskning och traditionella verksamhetsområden.

Moderna material, polymerer av olika slag, i dagligt tal "plast och syntetmaterial" är ett område där vi ser att behoven är stora. Även betong, som är det förhärskande byggmaterialet från 1900-talets början och framåt är ett material där behovet av kunskap kring nedbrytning och materialkaraktärisering är stort.

Olika aspekter på färg, det vill säga pigment, färgämnen och bindemedel är ett annat område där vi vet att intresset i landet är stort. Här ser vi att en utveckling av kunskaperna om organiska och syntetiska färgämnen är ett viktigt område för att komplettera den om olika oorganiska pigment.

Generellt så finns ett stort behov av kontinuerlig utveckling och uppföljning av metoder för att hantera arkeologiska fynd. Det gäller alla typer av fynd. Ett område som är unikt för Sverige och för Riksantikvarieämbetet är arbetet med bild- och runstenar samt runor på andra material. Det finns en befintlig forskarmiljö med anor från 1600-talet och vi kommer i år att arbeta nära med den forskargruppen för att pröva tillämpningen av naturvetenskapliga metoder som stöd i runforskningen.

Samordning

Vårt samordningsuppdrag handlar dels om att ge råd och stöd, dels om att lyssna och fånga upp viktiga frågeställningar. För att göra det vill vi ha en nära dialog med alla dem som arbetar med bevarande och konserveringsfrågor. Kontakta oss därför gärna och berätta om frågeställningar som du tycker är viktiga. Tillsammans kan vi göra ett utredningsarbete om projektet har sådant innehåll att det kan ge kunskap som kan komma många till del. I andra fall kan vi ge råd för att arbeta vidare med en projektbeskrivning för att få ett underlag till att söka särskild finansiering. Myndigheten har till exempel sektorsforskningsmedel som man kan ansöka om.

Ett tydligt uttalat behov som vi fångat upp är möjligheten att få "snabba analyser" utförda. Vi funderar i nuläget kring hur man kan möta det behovet i framtiden. Det kan tyckas som en enkel sak men när man tränger djupare in i frågan är den inte alldeles självklar. Vi ser bland annat att kunskapen om att ta prover och att formulera realistiska frågeställningar behöver utvecklas i samarbete med konservatorer, byggnadsvårdare och andra.

Nuläge och framtid

Konserveringsvetenskap och laboratorerna i Visby kommer under de närmaste åren att vara under uppbyggnad och vi är öppna för många olika typer av samarbeten, verksamhetsformer och experimentella projekt. Har du en spännande idé så hör gärna av dig till oss. Tillsammans kan vi utveckla dem vidare.

Gunilla Lagnesjö

Enhetschef Konserveringsvetenskap

FYRA FAKTA

Fakta I

Kompetenser som finns:

- *Kemi*
- *Biologi*
- *Ingenjörsvetenskap*
- *Konservering*

Och dessutom bland annat: arkeologi, hantverk, konstvetenskap, miljövetenskap och forensik. Allt detta fördelat på 8 årsverken och 10 medarbetare

Fakta II

Länk till programskrivningen
www.raa.se/cms/extern/kulturarv/kulturvard/om_kulturvard/konserveringsvetenskap.html

Frågor, idéer och annat?

Skriv till

forvaltning@raa.se
(www.kulturvardsforum.se)

Fakta III

Några pågående arbeten:

- *Hållbar textilkonst – effekten av flamskyddsmedel*
- *Ozon som saneringsmetod*
- *Foga samman plast*
- *Nya ljuskällor i museimiljö*
- *Mikrolyshårdighets-testning "microfading"*

Fakta IV

Riksantikvarieämbetet är en statlig myndighet med uppdrag att samordna frågor om konservering och vård. Framgångsfaktorer för en långsiktigt stabil utveckling är att verksamheten är efterfrågad och sker i nära samarbete med dem som arbetar med bevarande av kulturarvet och att resultaten är användbara och kommer många till del.

Seminarium på Studio Västsvensk Konservering Textilförvaring - lösningar och möjligheter i svenska kyrkor

9-10 november 2011 samlades cirka 50 deltagare i Studio Västsvensk Konserverings (SVK) lokaler i Göteborg för att lyssna på föredrag och diskutera förvaringen av textilier i de svenska kyrkorna. Initiativtagare till seminariet var Lotti Benjaminsson och Kerstin Ljungkvist från SVK och seminariet genomfördes med bidrag från syskonen Bothéns stiftelse. Heidi Åberg, Anne-Marie Ryding och Lotti Benjaminsson på SVK har gjort denna sammanställning för Realia.

Publiken bänkar sig inför födragen. Foto: Lotti Benjaminsson.

På deltagarlistan fanns konservatorer, antikvarier, arkitekter, snickare, ingenjörer och forskare från hela landet. Moderator var Gunilla Lagnesjö från Riksantikvarieämbetet.

Matilda Dahlqvist, stiftsantikvarie i Göteborgs stift

Stiftsantikvarier finns i nästan alla stift i Sverige och de har ett samverkansuppdrag för att se till det kyrkliga kulturarvet idag och i framtiden. Matilda Dahlqvist berättade om det unika i den kyrkliga kulturmiljön, den långa kontinuiteten och att det är ett kulturarv som fortfarande idag lever och utvecklas. Samtidigt tappar kyrkan medlemmar och får därmed allt mindre resurser. Många församlingar slås samman och har därmed ansvar för flera kyrkor. Kyrkoantikvarisk ersättning, KAE, är ett viktigt tillskott till kyrkorna för att kunna genomföra vård och restaurering. Men även med KAE krävs en egeninsats av församlingen, vilket ibland gör att små församlingar ändå inte har råd. KAE prioriterar skadeförebyggande arbete, så textilförvaringar omfattas i allra högsta grad av KAE. För att få KAE krävs att det finns en vård- och underhållsplan för inventarierna i kyrkan.

Matilda talar även en del om möjlig avyttring av kyrkobyggnader, något som sker, men ännu så länge i liten utsträckning, och då främst av kringbyggnader som kyrkan äger, till exempel församlingshem.

Evelina Sand, textilkonservator från Kalmar Länsmuseum

Evelina berättade om ett stort inventeringsprojekt i Växjö stift som hon arbetat med där alla kyrkor i stiftet har fått en vård- och underhållsplan för textilinventarier. Evelina poängterar

att det inte finns någon universell lösning, utan man måste se varje nytt problem med nya ögon och skapa nya lösningar. Det är viktigt att kunna skapa enkla, användarvänliga och billiga lösningar med tydliga anvisningar så att personal som byts ut lätt kan förstå hur förvaringen ska fungera. För i slutändan så är omsorgen det allra viktigaste, utan omsorg är det svårt att få den bästa förvaringen att fungera, men med omsorg kan även en medioker förvaring fungera väldigt bra.

Finn Englund, forskare på SP-Trätekt, Stockholm

Finn pratade om emissioner från trämaterial och presenterade bakgrundsfakta om olika gaser, mätningssystem och metoder. Det är väldigt lite tester gjorda som är applicerbara på museiföremål, de flesta tester som görs är anpassade för människors hälsa i arbetsmiljö och boende. En testserie är genomförd på SP av trämaterial för temporära utställningar, men ingen för långtidsförvaring av museimaterial. De material man prövade var al, ask, asp, björk, bok, ek, furukärna, furusplint och gran. Man testade även ett flertal skivmaterial. De tester som gjorts visar att ek och björk emitterar mest myrsyra och ättiksyra. Men det är svårt att ge klara riktlinjer för långtidsförvaring eftersom kunskaperna är så begränsade.

Hans Bergfast, länsantikvarie på länsstyrelsen i Hallands län, Halmstad

Hans berättade att hans arbete utgår från Kulturminneslagen, KML, och miljöbalken där hans uppgift är att ha ett övergripande KML-perspektiv. Det gäller att få en balans i arbetet med att införliva nya tillskott i kyrkorna, som till exempel textilförvaringsmöbler, så att stämningen och de estetiska värdena inte fräntas kyrkorummen. Det är dessutom viktigt att involvera all berörd personal i arbetet för att få ett gott resultat.

Håkan Bergsten, snickare och ingenjör på Aspelid AB, möbler och inredning, Varnhem

Håkan visade många exempel på olika förvaringslösningar han har gjort för textilier i kyrkorna. Han visade på hur man måste tänka på utrymme, användarvänlighet, klimat och estetik.

Onsdagen avslutas med en presentation och rundvandring i lokalerna på SVK, med efterföljande middag på restaurant Palace vid Brunnsparken, då det gavs tillfälle att få diskutera vidare och lära känna varandra ytterligare.

Lotti Benjaminson, textilkonservator på SVK, Västarvet, Göteborg

Lotti inledde torsdagen med att berätta om sitt arbete med utformningen av textilförvaringar i kyrkor. Hon poängterade att man måste se till individuella lösningar för varje kyrka och ta med alla aspekter och inte glömma användarvänlighet och enkelhet. Det är viktigt att se till helheten och ibland måste man acceptera den näst bästa lösningen, då den bästa inte alltid är möjlig.

Det är mycket viktigt med kommunikation med användarna så att de förstår hur förvaringen ska användas, och för att få del i hur de vill använda den. Klimatet är centralt, många problem uppkommer av oventilerade och oisolerade skåp. Kyrkoinventarierna är ofta bruksföremål och ett visst mått av slitage är oundvikligt. Det gäller att hitta bra lösningar som minimerar slitaget på föremålen.

Tomas Brandt, kyrkoantikvarie från Bohusläns museum i Västarvet, Uddevalla

Tomas berättade om kyrkoantikvariens roll vid kyrkoreoveringar. Kyrkoantikvarien medverkar alltid vid kyrkoreoveringar och arbetar ofta som antikvarisk expert i arbeten, med allt från mindre ingrepp till stora projekt. Det kan gälla frågor som materialval, färgsättning, arbetsmiljö och tillgänglighet.

Tomas Carlin, arkitekt från DEFYRA, Göteborg

Tomas arbetar med att rita textilförvaringar. Även han uttryckte vikten av kommunikation mellan användare och arkitekten. Särskilt vid trånga utrymmen är det viktigt att prata med personalen, ta reda på hur de arbetar, hur det brukar fungera. Platsen runt en förvaringsmöbel är lika viktig som själva möbeln, man måste kunna öppna den, ta ut föremålen och ha avlastningsytor för att arbeta med föremålen.

Mingel i pausen. Foto: Lotti Benjaminson.

Christine Thulin, Textilkonsulent Lotine, Gotland

Christine driver ett företag som arbetar med textilvård i kyrkorna på Gotland. Hon berättade om Gotlands speciella förutsättningar med 92 medeltidskyrkor och de krav som ställs på effektivt användande av ytor i sakristior och på estetiska uttryck. Lotine arbetar tillsammans med snickare och antikvarier från Gotlands museum, samt även med textilkonservatorer. Lotine följer alltid upp arbeten i kyrkorna efter två år genom besök och kontrollerar då status och mäter klimatet. Just fukt är ett stort problem i de gotländska kyrkorna. Lotine arbetar för att få sakristian att vara ett rum för prästen att göra sig i ordning inför gudstjänsten i, inte att bli ett avstjälpningsrum. Christine lägger vikt vid att det finns särskilda förvaringsutrymmen för till exempel biblar, ljusstakar och stearinljus, så att de inte får sin plats i textilförvaringen.

Erika Hedhammar, textilkonservator och utredare på RAÄ, Visby

Erika berättade om RAÄ:s arbete med att ta fram information, ge råd och stöd till alla som är involverade i att vårda det gemensamma kulturarvet. RAÄ har genom åren tagit fram ett antal publikationer och arbetet med att ta fram rådgivningsbladet "Vårda väl" pågår och Erika är den som håller i detta arbete. Riksantikvarieämbetet är idag försiktigare med att gå ut med specifika råd gällande material och lösningar, då man vet för lite. Erika påpekade att fler långtidsstudier behövs och vore av värde att utföra.

Erika berättade även om restvärdesräddning och vikten av samarbete med räddningstjänsten och kyrkan, att inventarielistor ska uppdateras och att alla inblandade ska vara medvetna om vad som är värdefullt och viktigt vid en räddningsauktion. Vandalism och stöld är tyvärr också en faktor kyrkorna måste förhålla sig till.

Seminarier avslutades och de femtiotal deltagarna åkte hem, förhoppningsvis med nya tankar, eller med gamla tankar bekräftade och styrkta. Det var stor enighet i diskussionerna och många erfarenheter var lika. Sammanfattningsvis kan man säga att kommunikation mellan alla inblandade och människorna som arbetar med föremålen är det centrala i förvaringen av vårt kyrkliga textila kulturarv.

Heidi Åberg, Anne-Marie Ryding och Lotti Benjaminson

Studio Västsvensk Konservering, www.svk.com

NKF-pappersmöte 15-16 mars 2012 i Uppsala

Den 15-16 mars hölls en tvådagars konferens för papperskonservatorer på Museum Gustavianum i Uppsala. Det var konserveringsenheten på Uppsala universitetsbiblioteket som i samarbete med NKF arrangerade detta årliga möte. Det lockade över 60 deltagare, främst från Sverige, men också Norge och Finland. Mötet var upplagt så att förmiddagarna ägnades åt olika föredrag medan eftermiddagarna bjöd på intressanta studiebesök till olika museer, verkstäder, och på universitetsbibliotekets konserveringsenhet var det workshop. Lars Björdal rapporterar.

Bland föredragshållarna fanns vår nye chef för musik- och handskriftsenheten Maria Berggren, som berättade om ProBok-projektet, en databas för provenienser i gamla bokband. Hon betonade vikten av att bevara så mycket som möjligt av originaldelarna hos en bok, för där finns massor av intressanta spår på både pärmar och omslag, som kan vittna om tidigare ägare och deras bokbruk. När bokkonservatorer tar sig an de rara böckerna måste de vara försiktiga med åtgärder och ingrepp, så att de inte förstör dessa spår.

När vi pratar om spår som kan leda oss till klarhet om olika händelser och samband, så fick vi en inblick i hur viktigt det är att vara noggrann med detaljerna, när Helene Andersson från Statens kriminaltekniska laboratorium i Linköping pratade om deras verksamhet. Hon är chef för deras dokumentenhet, där man analyserar allt från falska pass och sedlar till förfalskad konst. Och visst finns det beröringspunkter i hur vi som konservatorer och de som kriminaltekniker arbetar, metodiskt och med ett ständigt letande efter detaljer och spår, som nogsam dokumenteras.

Adam Larsson visar ett arbete med att rädda 2000 år gamla papyrusdokument, som finns i Uppsala universitetsbiblioteks samlingar. Foto: Sara Ryhre.

Apropå konst så hade vi också bjudit in en konstnär att berätta om hur verken blir till. Det var innevarande års länskonststipendiat Anna-Karin Brus, bosatt i Uppsala, som visade hur hon steg för steg bygger sina stilleben, med pappersklipp, pva-lim och akrylfärg. Verken utförs på en väl grunderad pannå, som till sist förseglas med flera lager UV-beständig båtlack. Lacken ger bilderna en känsla av att vara fint målade 1600-tals stilleben, men kommer de att klara tidens tand lika väl som originalen? Är hennes konstverk snart framtida konservatorsbekymmer?

Helen Evans från Nationalmuseum såg dock ljus på framtiden då hon kunde berätta om de nya skonsamma ljuskällor till utställningar som går under beteckningen LED-lampor. Den nya tekniken är inte bara skonsammare mot färger och papper, den öppnar också möjlighet till att ibland tillåta högre LUX-tal än de gängse 50, som är en etablerad standard i dessa sammanhang. Nationalmuseum har etablerat ett flerårigt forskningssamarbete med Getty Conservation Institute, för att utvärdera den nya tekniken, men också öka kunskapen om på vilket sätt ljus skadar våra konstverk.

Tina Grette Poulsson, från Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design i Oslo, visade en jämförelse mellan olika tekniker för att våtrens-göra fuktkänsliga teckningar och Lin Zhang Freund och Mihiro Chuya, båda verksamma i Stockholm, visade skillnaden mellan kinesiska och japanska torkväggar, Zhi bi och Karibari.

Till sist berättade Cecilia Isaksson från Moderna museet om en undersökning av lera och gel i samband med borttagning av tejpfläckar.

Lika uppskattade som föredragen var, var de demonstrationer vi hade på vår konserveringsenhet. Närmare 40 personer trängdes i våra lokaler för att ta del och diskutera olika metoder vi hade valt att lyfta fram. Per Cullhed visade en metod att säkra gamla pergamentbrev med tillhörande vaxsigill, Adam Larsson visade hur han hade räddat en samling 2000 år gamla papyrusdokument från att förfalla bakom emballage av gammal nitratfilm. Bo Carlsson visade hur man tillverkar våra numera berömda femminuterslådor. Självt hade jag en "hur gör man här"-frågestund, kring en till kart- och bildenheten nyligen förvärvad fin kolteckning, Vitmålade dagar, från sent 1800-tal. Den hade både fuktfläckar och bruna små fläckar av mögel. Var den möjlig att åtgärda? Åsikterna gick isär, förslag på metoder var många, men alla verkade överens om att riskerna var stora. Och den vita färgen skulle aldrig mer lysa på samma sätt efter en våtbehandling...

Ett stort tack ska riktas till alla föredragshållare, och de som tog emot olika grupper av studiebesökare och workshoppare, ingen nämnd ingen glömd.

Lars Björdal

1:e konservator, Uppsala universitetsbibliotek

THE 5-MINUTE PHASE BOX

Se klippet på Youtube där Bo Carlsson gör femminuterslådor:

The 5-minute Phase Box

www.youtube.com/watch?v=EDzZFUHd0s

Ordföranden har ordet

Så var det då dags för min sista krönika i Realia, åtminstone då i egenskap av ordförande.

Det är på många sätt ofattbart att två år kan upplevas gå så fort samtidigt som jag konstaterar att vi i styrelsen under denna period trots allt fått en del gjort, inte minst då när det gäller att tillskapa fungerande administrativa rutiner.

Då jag nu väljer att ställa min plats till förfogande så är det framförallt på grund av att jag nu måste välja att fullt ut fokusera på mina ordinarie arbetsuppgifter som rektor vid LiU-Malmsten. Jag kan konstatera att man som ordförande i en ideell intresseförening ofta känner sig otillräcklig och frustrerad över att man inte lyckas få gjort det man föresatt sig. Som ordförande får man en tydlig överblick när det gäller vad NKF-S kan, och inte minst borde göra, kanske är det just detta som är svårast att hantera...

Det har genom åren blivit påtagligt svårare att engagera medlemmar i styrelsearbetet och för den delen också arbetet med vår medlemstidskrift Realia. Många av de som tillfrågas hänvisar just till bristande tid. Våra respektive arbetsgivare tillåter sällan att detta arbete och engagemang sker på arbetstid, än svårare att avsätta tid är det sannolikt för de av våra medlemmar som är privatpraktiserande.

I den redan hårt ansatta kultursektorn är det viktigare än kanske någonsin att ett branschförbund som NKF-S också tar plats i det offentliga samtalet. En förutsättning för detta är naturligtvis medlemmarnas engagemang! Inför kommande årsmöte så föreligger en motion om att arvodera såväl aktivt arbetande styrelsemedlemmar som delar av redaktionen för Realia. Möjligen skulle detta kunna underlätta för många att avsätta tid för det för oss alla så viktiga

förbundsarbetet. Frågan är bara hur vi som ideell förening bär dessa kostnader?

Ni som har följt mina krönikor har konstaterat att mycket handlat om "lärande och fortbildning", något som mot bakgrund av min position som universitetslärare och rektor på LiU-Malmsten har tett sig naturligt. När förbundet nu går vidare under en ny ordförande så är det väl inte min sak att anlägga synpunkter på vad som ska avhandlas i denna spalt men jag föreställer mig, och hoppas, att fokus flyttas till frågor av mer övergripande karaktär. En fråga som borde vara angelägen för oss i NKF-S är hur vi ska förhålla oss till Kulturarvslyftet, en annan hur vi ska kunna etablera förbundet som remissinstans när det gäller kulturpolitiska förslag med kopplingar till kulturvårdsområdet.

Vi i svenska sektionen har som värdar för NKF:s vidareutbildningskurs nästa år ett utmärkt tillfälle att bereda underlag och väcka diskussion kring hur vi ska kunna "lyfta" konservatorns roll och status i det allmänna kulturarvsarbetet. Detta i sin tur kräver också ökat fokus när det gäller mer allmän marknadsföring av konservatorsyrket. En viktig förutsättning för att kunna påverka är naturligtvis att vi "syns"!

Som ordförande lär jag väl inte gå till historien för några mer banbrytande insatser men vill dock, med visst fog, hävda att jag aktivt medverkat till att genom våra nu regelbundna pub-kvällar ha etablerat ett forum för våra medlemmar att träffas. Ett närliggande tillfälle att träffas är för övrigt förestående årsmöte den 3-4 maj som i år är förlagt till Hantverkslaboratoriet i Mariestad.

Väl mött!
Ulf Brunne

DELA MED DIG AV DINA UPPLEVELSER OCH ERFARENHETER!

Fram till 31 juli 2012 tar vi emot artiklar, rapporter, recensioner eller vad nu kan tänkas vara intressant läsning för Sveriges konservatorer till Realias nästa nummer.

Mejla ditt bidrag till redaktionen på nkf.realia@gmail.com